

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ДОШКІЛЬНОЇ
ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ
ПРЕЗЕНТАЦІЙ У НАВЧАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ
РІДНОЇ МОВИ**

Кваліфікаційна робота (проєкт)

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 2 курсу 241-м групи
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Дошкільна освіта
Жилкіна Єлизавета Олександрівна

Керівник к.пед.н., доц. Полевікова О.Б.
Рецензентка Лисенко О.М.,
директорка Херсонського ЗДО №12
Херсонської міської ради

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи використання мультимедійних презентацій у навчанні рідної мови дошкільників	
1.1. Навчання дітей мови як лінгводидактична проблема	7
1.2. Місце мультимедійної презентації в системі освітніх засобів	12
1.3. Особливості використання мультимедійних презентацій у навчанні дошкільників рідної мови	20
РОЗДІЛ 2. Експериментальна методика застосування мультимедійних презентацій у мовній освіті дошкільників	
2.1. Критерії та показники рівнів навчання дітей рідної мови	23
2.2. Змістове наповнення експериментальної роботи	27
2.3. Результати дослідження	40
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ	
Додаток А. Діагностичні завдання з навчання дітей старшого дошкільного віку рідної мови (за Н.Є.Шиліною)	50
Додаток Б. Результати констатувального експерименту за кожним показником окремо	66
Додаток В. Рівні володіння дітьми рідною мовою	82
Додаток Г. Дидактична мультимедійна гра «Що зайве?»	89
Додаток Д. Дидактична мультимедійна гра «Чим займаються діти?».	90
Додаток Е. Зразок презентації «Ребуси»	92
Додаток З. Комплекси вправ для профілактики втомлюваності зору	94
Додаток К. Пам'ятка для педагога щодо роботи з комп'ютером	101
Додаток Л. Консультація для батьків і педагогів «Комп'ютер та здоров'я дитини»	102
Додаток М. Кодекс академічної доброчесності	107

ВСТУП

Актуальність дослідження обґрунтована сучасними викликами дошкільної освіти, яка перебуває у стані імплементації нової редакції свого державного стандарту – Базової редакції 2021 року.

Особлива роль у становленні людської особистості, забезпечення зв'язку із немовними сферами буття з метою отримання інформації, специфічний найважливіший спосіб спілкування, можливість конкретно-чуттєвого та понятійно-абстрактного пізнання докільця – усе це забезпечує унікальність ролі мови і визначає потребу навчання мови для ознайомлення здобувачів дошкільної освіти із цінностями духовної культури, реалізації виховних завдань, формування фундаменту успішності подальшого навчання протягом життя.

Саме тому проблема навчання дітей дошкільного віку рідної мови перебуває постійно в центрі уваги психологів (Л.С.Виготського, Г.М.Леушиної, О.Р.Лурії, Т.О.Піроженко, С.Л.Рубінштейна, І.О.Синиці та ін.); психолінгвістів (І.О.Зимньої, О.О.Леонтьєва, О.М.Шахнаровича та ін.); лінгвістів (Т.О.Ладиженської, Л.В.Щерби та ін.); педагогів (Л.В.Ворошніної, В.Г.Захарченко, А.А.Зрожевської, Е.П.Короткової, Н.І.Кузіної, Н.П.Орланової, Є.І.Тихеєвої та ін.); лінгводидактів (А.М.Богущ, С.В.Ласунової, О.І.Білан, Н.І.Луцан, Н.В.Гавриш, С.О.Караман, К.Л.Крутій, Н.В.Малиновська, Т.Г.Постоян, О.С.Трифонової, Г.В.Чулкової, С.К.Хаджирадевої, Л.І.Фесенко та ін.).

У ХХІ столітті – столітті високих комп'ютерних технологій – сучасний дошкільний перебуває у світі електронної культури. Інформатизація освіти відбувається інтенсивно на всіх щаблях. У закладі дошкільної освіти (далі – ЗДО) комп'ютер – уже не окремий ігровий навчальний пристрій, а всепроникна універсальна інформаційна система, здатна поєднуватися з усіма напрямками освітнього процесу, збагачувати їх і докорінно змінювати освітнє середовище ЗДО в цілому.

В інформаційній культурі докорінно змінюється і роль педагога, який починає виступати як координатор інформаційного потоку. Від нього вимагається досконале володіння новими освітніми технологіями і сучасними методиками. Особливо гостро ця потреба була виявлена під час пандемії COVID – 19, що стало поштовхом для багатьох вихователів у вдосконаленні власної комп'ютерної грамотності.

Тож численні мультимедійні засоби стали активно використовуватися в роботі педагогічних працівників закладів дошкільної освіти.

Широко розповсюджені в сучасних ЗДО мультимедійні презентації, які за допомогою проекційних екранів активно використовують в освітньому процесі.

Наукове обґрунтування можливості й доречності використання комп'ютера в закладах дошкільної освіти міститься у працях Л.Берестової, Л.Босової, М.Гендери, І.Рогальської, Т.Коробченко та ін..

У них, зокрема, наводяться висновки ЮНЕСКО стосовно того, що, дивлячись, людина запам'ятовує 25% інформації, слухаючи – 15%, а коли і дивиться, і слухає одночасно, цей відсоток сягає 65%.

Під керівництвом таких відомих лінгводидактів як Н.Гавриш, К.Крутій здійснюються дослідження, які доводять ефективність використання комп'ютера в мовленнєвому розвитку дітей.

Тож сучасне суспільство потребує від педагога інформаційної компетентності, здатності залучати інформаційні та комунікативні технології під час вирішення професійних педагогічних завдань. Така компетентність – важлива складова його професіоналізму.

Варто зазначити, що протягом 2013-2015 років дошкільні заклади № 2, 4, 5, 9, 11, 20, 76 м. Херсона були експериментальним майданчиком зі створення моделі дошкільної медіа-освіти. Керувала експериментом у Херсоні професор К.Л.Крутій.

Дослідно-експериментальна робота передбачала впровадження в освітній процес прогресивних медіа-технологій; оволодіння педагогами експериментальних ЗДО практичними вміннями і навичками створення якісної медіа-продукції, різновидом якої є мультимедійна презентація.

Натомість аспект використання мультимедійних презентацій у навчанні здобувачів дошкільної освіти рідної мови потребує ґрунтовного і системного вивчення.

Таким чином, актуальність зазначеної проблеми зумовила вибір теми дипломної роботи РВО «магістр» «Методика застосування мультимедійних презентацій у навчанні дошкільників рідної мови».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дипломної роботи виконувалася відповідно до науково-дослідної теми кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності сучасного педагога дошкільної та початкової освіти» – державний реєстраційний номер 0117U003762.

Мета дослідження: обґрунтувати й експериментально довести ефективність застосування мультимедійних презентацій у навчанні здобувачів дошкільної освіти рідної мови.

Завдання дослідження:

1. Розкрити лінгводидактичний аспект навчання рідної мови в ЗДО.
2. Схарактеризувати місце мультимедійної презентації в системі освітніх засобів.
3. Визначити особливості використання мультимедійних презентацій у навчанні дошкільників рідної мови.
4. З'ясувати методичний потенціал використання мультимедійної презентації на мовленнєвих заняттях у ЗДО шляхом здійснення педагогічного експерименту.

Об'єкт дослідження – процес навчання рідної мови здобувачів дошкільної освіти.

Предмет дослідження – методика застосування мультимедійних презентацій на мовленнєвих заняттях у ЗДО.

Дослідження виконувалося із використанням **теоретичних та емпіричних методів**. Серед теоретичних варто виділити аналіз методичної, психолого-педагогічної, лінгвістичної літератури, нормативних документів.

Вірогідність результатів дипломної роботи забезпечувалася використанням емпіричних методів: спостереження за освітньою роботою в закладі дошкільної освіти, здійснення педагогічного експерименту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні методики застосування мультимедійних презентацій у навчанні здобувачів дошкільної освіти рідної мови.

Практичне значення дипломної роботи визначається можливістю використання студентами основних його положень, висновків та рекомендацій під час проведення практичних занять лінгводидактичного спрямування, роботи над курсовими дослідженнями; а педагогами дошкільної освіти – в освітньому процесі ЗДО.

Апробацію результатів роботи здійснено на Інтернет-конференції всеукраїнського рівня 23 жовтня 2020 року в Ніжинському державному університеті імені М.Гоголя «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» та в Чикаго (США) на IV міжнародній конференції «Modern directions of scientific research development», що відбулася 28-30 вересня 2021 року.

Публікації. За змістом роботи підготовлено до друку дві публікації – одна у вітчизняному виданні (м.Ніжин) та у рецензованому закордонному виданні на тему «Мультимедійна презентація як мотиваційний засіб опанування дошкільниками мовленнєвою діяльністю» (Чикаго, США).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ У НАВЧАННІ РІДНОЇ МОВИ ДОШКІЛЬНИКІВ

1.1. Навчання дітей мови як лінгводидактична проблема

У працях відомих лінгводидактів К.Ушинського і С.Русової – корифеїв вітчизняної методики – мета навчання дітей мови, яку традиційно вбачали в розвитку усного мовлення, пов'язана з необхідністю використання кращого літературно-художнього матеріалу, багаторазовим вправлянням, щоб забезпечити дошкільнику здатність граматично правильно, логічно, зв'язно висловлювати власні думки, використовуючи мову під час спілкування та пізнання довкілля.

Ця мета протягом багатьох років залишалася майже незмінною, але на певних етапах визначення пріоритетних напрямків де в чому відрізнялося.

Загальному функціональному застосуванню мовлення як засобу пізнання довкілля і засобу спілкування приділялася увага на початку ХХ століття.

До 70-х років минулого століття мовленнєва робота не була виокремлена в спеціальний розділ, а вважалася структурним компонентом ознайомлення з навколишнім, природними явищами та освітньої роботи загалом.

Оскільки у формулюванні мовленнєвих завдань була відсутня чіткість і конкретність, процес навчання мови характеризувався певним формалізмом. Тож потенціал дошкільного віку в опануванні мовленням не використовувався максимально. Однією із причин такого становища було те, що система наукових досліджень розвитку мовлення здобувачів дошкільної освіти була практично відсутня [2, с. 166].

У середині 70-х років минулого століття відомий психолінгвіст Ф.Сохін почав системно досліджувати багатоаспектність мовленнєвого

розвитку дітей і виокремив пріоритетний напрям навчання дітей мови – розвиток мовного чуття, формування елементарного усвідомлення дітьми явищ мови й мовлення. Завдання щодо елементарного навчання мови дітей та розвитку мовлення були виокремлені в освітній роботі у спеціальний підрозділ, що дало змогу досягти в організації мовленнєвої роботи з дошкільнятами певного прогресу.

Характерна риса спрямованості лінгводидактики тих часів – орієнтування на пріоритет формування окремих мовленнєвих навичок і умінь, що відповідали основним розділам лінгвістики – фонетики, лексики, граматики.

Тому головними завданнями методики навчання мови в закладах дошкільної освіти того часу були розвиток словника, виховання звукової культури, розвиток монологічного і діалогічного зв'язного мовлення, робота над граматичною правильністю мовлення, навчання основ грамоти та знайомство дошкільнят із художньою літературою.

Оскільки усі завдання виконуються в процесі роботи комплексно, а всі одиниці мови об'єктивно пов'язані між собою, умовним є виокремлення завдань з розвитку мовлення дітей.

Так, наприклад, працюючи над чіткістю і правильністю звуковимови, ми одночасно розвиваємо словниковий запас дітей. А розглядаючи текст, засвоюємо різні граматичні форми, вчимося сполучати слова в речення.

Саме на цьому ґрунтується провідний принцип дошкільної лінгводидактики – комплексний підхід до вирішення всіх мовленнєвих завдань.

У сучасній методиці ці основні змістові лінії наповнюються оновленим змістом.

Окремо слід зупинитися на завданні ознайомлення дітей із літературними та фольклорними творами – важливому напрямі освітньої

та виховної роботи ЗДО, пов'язаному із використанням художнього слова – найефективнішого засобу рідної мови.

Традиція застосування художнього слова в освітньому процесі сягає часів Я.А.Коменського, де найкращі зразки літературно-мовного матеріалу використовувалися батьками й педагогами для розвитку дитячого мовлення. Художнє слово впливало на розвиток поетичного слуху, образності мовлення, збагачення словника, формування мовленнєвотворчої діяльності, моральних та естетичних понять.

Людиноцентристські державні освітянські документи пострадянських часів сприяли формуванню методики як науки.

Проте, сучасна дошкільна лінгводидактика стала по-іншому підходити до виокремлення завдань навчання дітей мови. Тут на першому плані постало завдання загального культурного розвитку особистості [2, с. 94].

Від формування окремих мовленнєвих навичок і умінь, пов'язаного з елементарним усвідомленням мовних явищ, чому у попередніх роках приділялася значна увага, на етапі дошкільного дитинства сучасна лінгводидактика почала вбачати за мету виховання мовної особистості, спроможної вільно, доречно, адекватно і творчо використовувати мову для реалізації власних мовленнєвих завдань у різних ситуаціях буття.

Формулювання і конкретизація цієї мети належить академіку А.М.Богуш, яка також схарактеризувала змістові структурні компоненти процесу формування у дітей мовлення, запровадивши компетентнісний підхід у дошкільній освіті [2, с.186].

«До структурних компонентів належать: мовленнєва компетенція як одна з ключових базисних характеристик особистості; мовленнєвий розвиток, тобто формування певних мовленнєвих умінь і навичок, що забезпечують функціонування мовлення; навчання мови, пов'язане з певним обсягом елементарних знань про мову і мовлення, що

формується на основі розвитку мовного чуття і водночас зумовлюють цей розвиток; мовленнєве виховання, мета якого – виховання мовленнєвої культури особистості» [2, с. 168].

Також А.Богуш подає визначення цих структурних компонентів: «*Мовленнєва компетенція* означає готовність і спроможність особистості адекватно й доречно використовувати мову в конкретних ситуаціях буття (висловлювати власні думки, бажання, наміри, прохання тощо), застосовуючи при цьому як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності» [2, с. 168].

«*Розвиток мовлення* – цілеспрямоване формування у дітей певних мовленнєвих навичок і вмінь (правильної звуковимови, доречного добору або сполучення слів чи інших мовних і позамовних засобів, використання слів у відповідній граматичній формі тощо), які забезпечують функціонування процесу мовлення відповідно до мовних норм» [2, с. 168].

«Навчання мови передбачає засвоєння й усвідомлення дітьми норм, що склалися історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці, та адекватне застосування знань про мовні норми у мовленнєвій діяльності» [2, с. 169].

«*Мовленнєве виховання* пов'язане з вихованням у дошкільнят любові, поважного ставлення до рідної мови як до скарбниці, багатющого надбання нашого народу; прагнення висловлюватися правильно, дотримуватися культури рідної мови. Водночас йдеться про високий (відповідно до вікових можливостей дітей) рівень опанування мови – виховання мовленнєвої культури як такої особистісної якості, що відображає рівень загальної культури, мислення дитини. Мовленнєва культура виявляється не лише у наслідуванні норм, а й умінні свідомо обирати найдоцільніші варіанти мовленнєвої поведінки (точні у смислового відношенні, стилістично доречні, виразні), знаходити адекватну щодо ситуації мовленнєву форму» [2, с. 169].

«Триєдина мета цілеспрямованої роботи з розвитку мовлення дошкільників полягає у формуванні мовленнєвої компетенції як однієї з головних базисних характеристик особистості. Вона спрямована на активне системне застосування взаємопов'язаних педагогічних дій: розвитку мовлення, навчання мови та мовленнєвого виховання» [2, с. 169].

У сучасній дошкільній лінгводидактиці запропонував та науково обґрунтував триєдину мету навчання мови та мовленнєвого розвитку у дошкільному дитинстві Ф.Сохін.

В Україні вона була доопрацьована, конкретизована, доповнена дослідниками наукової школи, якими керує академік А. Богуш.

Системний підхід у навчанні мови забезпечує три генеральних напрями: структурний, функціональний і когнітивний підходи та їх взаємозв'язок.

Структурному напрямку відповідає формування мовлення на різних мовних рівнях (від фонетичного до текстового) [2, с. 169].

Дотримуючись функціонального або комунікативного напрямку в розвитку мовлення здобувачів дошкільної освіти, педагог здійснює роботу, що стосується діалогічних та монологічних висловлювань, аби задовольнити потребу дитини, яка прагне використовувати нові мовленнєві засоби та більш складні форми мовленнєвого висловлювання.

У когнітивному, пізнавальному напрямі повною мірою реалізується інтелектуальна функція мови. Дошкільник опановує на доступному для нього рівні явища мови та мовлення [2, с. 170].

Цей напрям забезпечує особистісне спрямування мовленнєвих завдань і набуває особливої ваги у сучасній лінгводидактиці.

У Базовому компоненті дошкільної освіти 2021 року в освітньому напрямі «Мовлення дитини» виокремлено мовленнєву компетентність, що налічує такі складники як фонетична, граматична, лексична,

монологічна, діамонологічна, що мають розвиватися у взаємозалежності та взаємозумовленості, та зазначено емоційно-ціннісне ставлення, сформованість знань та навички у межах цієї компетентності [21, с. 9].

«Мовленнєва компетентність – здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів» [21, с. 9].

Сучасні нововведення мовної освіти дошкільників коментує професор Н.Гавриш: «Нині на перший план виступає власний комунікативно-мовленнєвий досвід дитини, активна практика самостійного і свідомого розв'язання ситуативних мовленнєвих завдань, а не лише наслідування зразка й відпрацювання окремих умінь» [7, с. 3].

«Комунікативна компетентність – здатність дитини до спілкування з однолітками і дорослими у різних формах конструктивної взаємодії; здатність підтримувати партнерські стосунки, заявляти про свої наміри і бажання, узгоджувати свої інтереси з іншими, домовлятися, за потреби аргументовано відстоювати свою позицію» [21, с. 10].

Отже, досвід, самостійність і свідомість – на часі сучасного мовленнєвого розвитку здобувачів дошкільної освіти.

Реалізувати ці вимоги нової редакції БКДО спрямовані численні освітні засоби.

1.2. Місце мультимедійної презентації в системі освітніх засобів

Освітні засоби розглядаються в дидактиці і як самостійна категорія із визначеними функціями та конкретним призначенням, і як основний компонент педагогічної технології або методичної системи, пов'язаний із метою, змістом, методами і формами спільної діяльності педагога і дітей.

А.Хуторський зазначає, що освітні засоби полегшують процес навчання, зменшують витрати часу, сил і здоров'я педагогів і дітей (компенсаторна функція); забезпечують передачу потрібної для навчання

інформації (інформативна функція); дають змогу розглядати досліджуваний об'єкт окремо і в цілому (інтегративна функція); володіють безпечністю і раціональністю стосовно видів діяльності вихователя і здобувачів дошкільної освіти (інструментальна функція) [38, с. 435].

У дослідженнях інших вчених йдеться про такі функції освітніх засобів як сприяння задоволенню і максимальному розвитку інтересів дітей; забезпечення більш точної і повної інформації про явище, яке досліджується на занятті, що значно підвищує якість навчання; зростання темпу вивчення навчального матеріалу та інтенсифікація праці дітей; збільшення питомої ваги наочності навчання через перетворення недоступних або важкодоступних матеріалів у доступні; зростання обсягу самостійної роботи дітей на занятті [18, с. 236].

У загальноприйнятій класифікації усі засоби навчання поділяють на об'єкти, що створені людиною, і на предмети природи, що використовують в освітньому процесі в якості носіїв навчальної інформації та інструментів у діяльності педагога, направлених на реалізацію мети заняття.

За класифікацією П.Підкасистого засоби навчання поділяються на ідеальні та матеріальні. До останніх належать посібники і підручники, моделі, таблиці, макети, навчально-технічні засоби, приміщення, навчально-лабораторне устаткування, мікроклімат, інші матеріально-технічні умови навчання [18, с. 236].

Ідеальними засобами вважається символічне, коротке позначення предметів у мовленні педагога та дітей.

Допомагаючи дітям зрозуміти матеріал, педагог матеріалізованими засобами впливає на їхню свідомість. Потім, завдяки використанню матеріалізованих засобів у спільній діяльності та спілкуванні, ці засоби стають вербалізованими і в процесі інтеріоризації перетворюються у засоби дитячого мислення [26].

У працях деяких науковців (І. Мушки, М. Пірки, П. Соколова, Ю.Лабжинського) засоби навчальної діяльності (засоби навчання) називають матеріальними об'єктами (елементами) навчального середовища, що використовуються учасниками освітнього процесу під час здійснення ними певних навчальних дій.

Чуттєва модальність дає підстави класифікувати засоби навчання на зорові (візуальні); слухові (аудіальні) та зорово-слухові (аудіовізуальні).

Останні в науковій літературі ще мають назву екранно-звукових засобів навчання. Оскільки критерій їх визначення однаковий – сенсорна система сприйняття інформації – то ці терміни можна розглядати як синонімічні.

Із появою мультимедійного комп'ютера та його програмного забезпечення прискорились темпи впровадження в освітній процес ЗДО аудіовізуальних засобів.

Через стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у дидактиці запроваджено термін «засоби ІКТ» – сучасні системи і засоби транслявання інформації, програмно-апаратні, програмні і технічні пристрої і засоби транслявання й обміну інформації, що існують на базі обчислювальної мікропроцесорної техніки й забезпечують доступ до інформаційних ресурсів у комп'ютерних мережах, а також збір, продукування, нагромадження, збереження, обробку, передачу інформації.

У зв'язку з використанням ІКТ в освітньому процесі з'явився термін «мультимедійні засоби навчання» (МЗН) – сукупність різних освітніх засобів (графічних зображень, текстів, відео та музики), що спрямовані на здобуття знань, удосконалення навичок та вмінь дітей. Активно формуючи освітнє середовище, відповідаючи умовам навчального дизайну, такі засоби сприяють ущільненню навчального часу через розвантаження підручників та є чудовою альтернативою словесних методів навчання.

У класифікації засобів навчання Н.Морзе, в основу якої покладено їх дидактичну функцію, виокремлено навчальні посібники та підручники (інформаційні засоби); плакати, таблиці, програмні засоби навчального призначення, відеофільми, демонстраційні приклади (демонстраційні засоби); комп'ютер, аудіовізуальні засоби, відеокомп'ютерні системи, мультимедіа, засоби телекомунікацій, віртуальна реальність (технічні засоби навчання) [20, с. 113].

Таким чином, завдяки технічним засобам можна динамічно управляти процесом засвоєння знань через швидкий рівень розвитку технологій відтворення і запису звуку та зображення, перехід на програмно керовані засоби відтворення та цифрові носії.

Сприяють цьому й особливості сучасних комп'ютерів, завдяки яким можна обробляти інформацію різного роду в реальному часі. Серед таких особливостей можливість зберігання, обробки, передавання і подання інформації різних типів: числових даних, тексту, звуку, графічних зображень тощо (мультимедіа); робота з одним користувачем; використання різних апаратних мультимедіа пристроїв, які дозволяють розширити можливості персонального комп'ютера щодо зберігання, подання, передавання й обробки різноманітної інформації; виконувати операції з обробки інформації за допомогою спеціальних комп'ютерних програм, що підтримують його роботу й одночасно мають змогу виконувати прикладні функції.

Основним компонентом мультимедійного технічного забезпечення є інтерактивна мультимедійна дошка. Завдяки їй педагог може переводити зображення з монітора комп'ютера на проекційну дошку і за допомогою спеціальних фломастерів управляти комп'ютером без клавіатури та маніпулятора «миша».

Науковець О.Мокрогуз виділяє чотири властивості інтерактивної дошки: «достатня просторова площа зображення, розширений набір інструментів для фіксації інформації і графічного коментування екранних

зображень, можливість збереження інформації, що фіксується, в електронному вигляді, можливість збереження інформації в динамічній формі (у відеофайлі)» [19, с. 21].

«Презентація – слово, яке має декілька значень, що характеризують її як процес і як документ: дія, акція (загальноживане значення): показ нового продукту, подання широкому загалу нової інформації (представлення нової книжки, колекції мод, кінофільму) як рекламна, популяризаторська акція; документ, створений за допомогою комп'ютерної програми; спосіб наочного подання інформації з використанням аудіовізуальних засобів; електронний документ – набір слайдів для демонстрації аудиторії» [18].

Науковець В.Фетісов подає таке визначення презентації: «Комп'ютерна презентація – це файл, у якому матеріали зібрані та подані в зручному для сприйняття вигляді із застосуванням різних мультимедійних ефектів. Файл презентації складається з окремих кадрів або слайдів, тобто електронних сторінок. Ці слайди можна не тільки виводити на екран комп'ютера чи спеціального проектора під час виступу, а й роздрукувати на папері або прозорій плівці» [36]. Тобто, презентація – це комп'ютерний документ, створений за допомогою програмних засобів у вигляді одного чи певної кількості слайдів.

У термінологічному полі презентації знаходяться дефініції «комп'ютерна презентація» й «мультимедійна презентація».

Мультимедійний проектор, плазменний екран, мультимедійне плато, телевізор тощо – саме ці пристрої дозволяють транслювати зображення презентації з екрана монітора комп'ютера на великий екран.

Учений О.Мокрогуз зазначає: «Порівнюючи комп'ютерні презентації із традиційними засобами навчання, слід відзначити такі її переваги: послідовність подання матеріалу може змінюватися, залежно від аудиторії чи мети доповіді; можливість повернутися до вже розглянутих питань; презентація може містити короткий конспект

доповіді та нотатки для доповідача; використання мультимедійних ефектів під час презентації дають змогу зосередити увагу слухачів на основному і сприяють кращому запам'ятовуванню інформації; можна досить швидко створити потрібну кількість копій електронної презентації; зручна транспортабельність презентації – невеликий обсяг та можливість пересилати матеріали електронною поштою.

У пакет програм Microsoft Office входять, принаймні, три програми, що дозволяють створювати мультимедійні презентації – це PowerPoint, Microsoft Publisher і FrontPage. Усі ці програми використовують основні досягнення в галузі проектування мультимедійних додатків: наявність гіпертексту, обробки різномірних даних, можливість публікації в Інтернеті. З огляду на те, що більшість комп'ютерів українських шкіл використовують операційну систему Windows, ці прикладні програмні продукти задовольняють критерію універсальності.

У практичній роботі найбільш вдалою виявилась програма PowerPoint, яка є електронним засобом загального призначення» [19].

Серед дидактичних особливостей мультимедійних презентацій виокремлюють підвищення емоційності сприйняття дітьми нового матеріалу та ефективність досягнення педагогом навчальної мети.

Також перевагами мультимедійних презентацій у порівнянні з іншими освітніми засобами є здатність до індивідуального перегляду з доповідачем і без нього у процесі самоосвіти, наприклад; гнучкість в адаптації до особливостей сприйняття цільової аудиторії; динаміка навчального матеріалу через зміну слайдів; можливість самостійного визначення тривалості освітнього процесу; регулювання зміни фрагментів інформації; можливість її доповнення чи зменшення; демонстрації на будь-якому комп'ютері, легке тиражування; наявність комп'ютерної інтерактивної графіки.

Учений Л.Ястребов класифікує презентації PowerPoint в залежності від змісту та ступеню використання технологічних можливостей

програми і подає такі види презентацій: *«офіційна* – різного роду звіти, доповіді тощо, в якій необхідно витримати єдиний шаблон оформлення для всіх слайдів, чітку структуру та розміщення на слайдах всіх тез доповіді; *офіційно-емоційна* готується для знайомої аудиторії і використовується з метою передати слухачам деяку офіційну інформацію та здійснити емоційний вплив; *«плакати»* – складається тільки з ілюстративного матеріалу і вся робота з пояснення змісту покладається на доповідача; *«подвійна дія»* – на слайдах презентації крім зображень використовується текстова інформація, яка пояснює зміст слайду або його «розширює»; *інтерактивний семінар* – презентація створюється для проведення заняття в режимі діалогу з аудиторією, коли допустимі різноманітні анімації, об'єкти навігації, і, особливо, – розгалуження презентації: у залежності від відповідей слухачів, їх реакції на запитання і твердження; *«матеріал для самостійної роботи»* має розгалужену структуру і є нелінійною (розгалуженою), матеріал презентації викладений вичерпно, а додатковий матеріал може міститися у гіперпосиланнях або у спеціальних замітках до слайду; *«інформаційний ролик»* демонструється самостійно і незалежно від доповідача в автоматичному режимі і містить матеріали, розраховані на швидке сприйняття з колонок» [19].

У цій класифікації різні види презентацій за впливом на органи зору, слуху, за формою подання презентації, за формою організації роботи з нею, за типом подання інформації об'єднані в одну групу.

Зовсім іншу класифікацію мультимедійних презентацій подано у дослідженнях Н.Дементієвської та Н.Морзе:

- за призначенням: інформаційні, навчальні, комерційні тощо;
- за кількістю медіа засобів: текстова (з мінімальним ілюструванням), мультимедіа (зображення, звуки, відео фрагменти), комбінована;

- за способом подання слайдів: для виступу, супроводу лекції – із усним супроводом або із записом голосу доповідача; слайд-шоу із записаним голосом лектора або без супроводу; комбінована;
- у залежності від мети (лекційні (педагога), проект, дослідження, звіт про результати діяльності (учнівська робота), тест (як для учнів, так і для викладача);
- за дидактичними ознаками (може бути і учнівською, і вчительською: проблемна – вступ до теми; інформативна – приклади, форми оцінювання, інструкції для учнів, консультування, що використовуються дітьми самостійно під час вивчення теми, доступні для них у будь-який час освітнього процесу; контролювальна, діагностична – використовується з метою перевірки знань учнів, а також для самооцінювання під кінець вивчення розділу, теми, уроку [9].

У дослідженнях О.Худобця мультимедійні презентації об'єднано у чотири групи: «модульні схеми, анімаційні схеми, тести з флеш-анімацією, опорні сигнали під час опрацювання нового матеріалу» [37, с. 33].

Слушною є класифікація мультимедійних презентацій О.Мокрогуза, визначальним критерієм для якої науковець визначив наявність елементів мультимедіа та їх поєднання; врахування перевагитого чи іншого елемента мультимедіа в певній презентації. Учений зазначає: «Виходячи з цього, можна виокремити такі види презентацій: *комбінована* (поєднання всіх елементів мультимедіа); *текстова* (перевага текстових та графічних елементів мультимедіа); *наочна* (перевага образної наочності з можливим залученням аудіо файлів над текстовими та графічними елементами).

Така класифікація є умовною, адже вона не враховує кількісні показники наявності елементів мультимедіа. Але вона дозволяє визначити тип презентацій» [19, с. 22].

Таким чином, здійснений аналіз стосовно визначення місця мультимедійної презентації в системі сучасних освітніх засобів дозволив виокремити вимоги до її структури і змісту:

- відповідність змісту презентації навчальній програмі, його науковість, можливість реалізації операційно-діяльнісних та пізнавально-інформаційних компонентів;
- етапність у формуванні знань, навичок та умінь;
- наявність інформації для стимулювання пізнавального інтересу дітей;
- креативність у подачі й поясненні наукової інформації;
- забезпечення мотивації учіння;
- оперативність та мобільність у використуванні інформації.

1.3. Особливості використання мультимедійних презентацій у навчанні дошкільників рідної мови

Мультимедійна презентація для дітей дошкільного віку має свою специфіку, тому що спирається на дитячу вікову фізіологію, де, наприклад у 3-4 роки простежується зберігання тісного взаємозв'язку між зоровим сприйманням і руховими діями. Як необхідний чинник зорового впізнавання ще виступає маніпулятивна діяльність із об'єктами, тож мультимедійна презентація не може вважатися у край важливим засобом навчання, до через те, що не дає змоги дати найбільш повне уявлення про виучуване явище. А якщо і застосовується, то такі презентації переважно спрямовані на повторення, систематизацію вже набутих знань. Приблизно з 6 років більш систематичним і організованим стає зорове сприйняття, яке залучає до аналізу та обробки зорової інформації асоціативні відділи у корі головного мозку, відбувається усвідомлене формування цілісного зорового образу. Підвищується й довільність уваги у цьому ж віці [11, с. 146]. Це створює сприятливі передумови для використання на заняттях із старшими дошкільниками інформаційних ресурсів.

Вихователів, створюючи презентацію, варто текстову інформацію зводити до мінімуму через не сформовану або сформовану у дітей недостатньо навичку читання. На слайді літери мають по відношенню до фону бути контрастними і великими за розміром, щоб діти, здобуваючи навичку читання, могли самостійно прочитати слова. Основний зміст слайдів має складатися, насамперед, з відео, аудіовізуального ряду, серії предметних картинок чи добірки фотографій відповідно до наочно-образного мислення дошкільників [16].

Важливими є висновки французьких науковців: «За умови інтеграції ІКТ в освіту дошкільників діти швидше вчаться планувати та вибудовувати логіку елементів конкретних подій; у них розвивається здатність до прогнозування результату своїх дій, що дуже важливо для формування свідомості. Діти починають думати, перш ніж робити. Об'єктивно все це означає початок опанування основ теоретичного мислення, що є важливим моментом у розвитку особистості дитини» [16].

Мультимедійні презентації також сприяють підвищенню самооцінки здобувачів дошкільної освіти, розвитку їх здатності до оцінно-контрольної діяльності, оскільки в мультимедійних освітніх засобах для дошкільників широко застосовуються прийоми зовнішнього заохочення: під час правильного розв'язання ігрових вправ чи завдань лунає весела музика, а якщо вправа чи завдання виконані неправильно – про це повідомляється в делікатній формі, наприклад, у вигляді смайлика. Дітям важлива така миттєва оцінка, на характер якої вони емоційно реагують. Це сприяє яскравому емоційному позитивному ставленню до занять із використанням комп'ютера [17].

Завдяки мультимедійним презентаціям можна з більшою ефективністю представляти, добирати й компоувати навчальний матеріал з опорою на мету і завдання заняття, вікові особливості дітей. Також мультимедійна презентація – чудова нагода для творчої

самореалізації педагога [17]. Слайди слід добирати, спираючись на логіку викладу матеріала та конспект заняття.

Використання мультимедійних ресурсів залишає в пам'яті дитини більше вражень, справляє значний вплив на механізми її сприйняття; досить складний для сприйняття і запам'ятовування матеріал засвоюється дітьми легше і краще, ніж без використання мультимедійних технологій [16].

Мультимедійні презентації, розроблені для узагальнювальних занять за темами «Класифікація одягу: зимова, літня, демісезонна», «Овочі та фрукти», «Свійські та дикі тварини», дають змогу найбільш ефективно використовувати навчальний час на занятті, опитати більшу кількість дітей, у повній мірі узагальнити та систематизувати знання дітей за цими темами [22, с.226].

«Переваги мовленнєвих занять із використанням мультимедійних презентацій в програмі Power Point:

- використання анімації та сюрпризних моментів робить пізнавальний процес цікавим і виразним;
- діти отримують схвалення не тільки від педагога, але і з боку комп'ютера у вигляді картинок-прізів, що супроводжуються звуковим оформленням;
- гармонійне поєднання традиційних засобів із застосуванням презентацій в програмі Power Point дозволяє істотно підвищити мотивацію дітей до заняття з навчання рідної мови» [16].

Отже, використання мультимедійних презентацій на заняттях із навчання дітей рідної мови найкращим чином відповідає психофізіологічним особливостям засвоєння інформації, є чудовою передумовою ефективної активізації і засвоєння знань, формування мотивації до пізнавальної діяльності, раціонального використання часу на занятті.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ У МОВНІЙ ОСВІТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1. Критерії та показники рівнів навчання дітей рідної мови

З'ясувавши теоретичні основи нашого дослідження, ми започаткували наступний етап – констатувальний експеримент, який було здійснено на базі закладу дошкільної освіти № 6 «Теремок» Скадовської міської ради.

Зважаючи на компетентністний підхід, проголошений новою редакцією 2021 року Базового компоненту дошкільної освіти, ми визначили такі **критерії**:

фонетична компетенція з показниками: правильна вимова звуків; розвиток фонематичного слуху; виразність мовлення;

лексична компетенція з показниками: словникове багатство; розуміння семантики слів;

граматична компетенція з показниками: морфологічна правильність мовлення; синтаксична будова мовлення; наявність оцінно-контрольних дій;

діамонологічна компетенція з показниками: вміння будувати діалог з партнером; зв'язні висловлювання репродуктивного характеру; зв'язні висловлювання творчого характеру;

комунікативна компетенція з показниками: наявність формул мовленнєвого етикету; ініціативність спілкування.

Констатувальний етап передбачав виявлення рівнів навчання дітей рідної мови.

У цьому етапі взяли участь 58 дітей. Діагностичні завдання, які подано в додатку А, виконувалися з дітьми випускних груп.

В експериментальній роботі були використані завдання діагностики, розроблені Н.Є.Шиліною [41].

Їх виконання дозволило визначити кількісні показники рівнів навчання дітей рідної мови за кожним показником окремо (додаток В).

Результати сформованості фонетичної компетенції одержали шляхом обчислення середнього арифметичного по кожному завданню.

Таблиця 2.1.

Рівні сформованості фонетичної компетенції

Рівні	Високий	Достатній	Середній	Низький
ЕГ	14	36	40	10
КГ	12	38	38	12

Дані таблиці засвідчують, що на високому рівні сформованості фонетичної компетенції перебувало 14% дітей експериментальної і 12% контрольної груп; на достатньому – 36% ЕГ і 38% КГ; на середньому – 40% ЕГ і 38% КГ; на низькому – 10% ЕГ і 12% КГ.

Показники рівнів розвитку лексичної компетенції дітей обраховували, як середнє арифметичне за двома показниками.

Їх результати подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

**Рівні сформованості лексичної компетенції
на констатувальному етапі дослідження, у %**

Рівні	Високий	Достатній	Середній	Низький
ЕГ	6	30	48	18
КГ	4	32	44	18

Здійснена діагностика засвідчила, що на високому рівні лексичної компетенції перебували 6% експериментальної та 4 % контрольної груп; на достатньому – 30% ЕГ і 32% КГ; на середньому – 48% ЕГ і 44% КГ; на низькому – 18% ЕГ і 18% КГ.

Рівні сформованості граматичної компетенції старших дошкільників обчислювали як середнє арифметичне за трьома показниками (таблиця 2.3.)

Таблиця 2.3.

**Рівні сформованості граматичної компетенції
на констатувальному етапі дослідження, у %**

Рівні	Високий	Достатній	Середній	Низький
ЕГ	10	42	34	14
КГ	10	42	33	16

Здійснена діагностика засвідчила, що на високому рівні сформованості граматичної компетенції перебували по 10% дітей експериментальної та контрольної груп; на достатньому – по 42% респондентів відповідно; на середньому – 34% ЕГ і 33% КГ; на низькому – 14% ЕГ і 16% КГ.

Результати сформованості діалонологічної компетенції обчислювали як середнє арифметичне за трьома показниками (таблиця 2.4.)

Таблиця 2.4.

**Рівні сформованості діалонологічної компетенції
на констатувальному етапі дослідження, у %**

Рівні	Високий	Достатній	Середній	Низький
ЕГ	24	48	18	10
КГ	24	46	20	10

Як засвідчує таблиця 2.4., на високому рівні сформованості граматичної компетенції перебували по 24% дітей експериментальної та

контрольної груп; на достатньому – 48% дітей експериментальної та 46% дітей контрольної груп; на середньому – 18% ЕГ і 20% КГ; на низькому – по 10% респондентів відповідно.

Сформованість у дітей старшого дошкільного віку комунікативної компетенції визначено шляхом обчислення середнього показника. Кількісні результати за цим показником засвідчує таблиця 2.5.

Таблиця 2.5.

**Рівні сформованості комунікативної компетенції
на констатувальному етапі дослідження, у %**

Рівні	Високий	Достатній	Середній	Низький
ЕГ	-	22	46	32
КГ	-	20	48	32

Таблиця 2.5. засвідчує, що жодна дитина експериментальної та контрольної груп не досягла високого рівня сформованості комунікативної компетенції; на достатньому рівні перебували – 22% ЕГ і 20% КГ; на середньому – 46% ЕГ і 48% КГ; на низькому – 32% ЕГ і 32% КГ.

Узагальнена таблиця 2.6. містить загальні рівні навчання старших дошкільників рідної мови.

Таблиця 2.6.

**Рівні володіння старшими дошкільниками рідною мовою
на констатувальному етапі дослідження, у %**

Рівні	Високий	Достатній	Середній	Низький
ЕГ	10	35	38	17
КГ	10	35	37	18

Як засвідчує таблиця 2.6, на констатувальному етапі експерименту високого рівня навчання рідної мови досягли 10% дітей і в

експериментальній, і в контрольній групах; по 35% респондентів досягли в ЕГ і КГ достатнього рівня; на середньому рівні засвоєння мови перебували 38% дітей в ЕГ і 37% – у КГ; низький рівень засвідчило 17% опитаних в ЕГ і 18% – у КГ.

Таким чином, констатувальний експеримент засвідчив значні резерви щодо покращення мовленнєвої роботи з дошкільниками.

2.2. Змістове наповнення експериментальної роботи

Ми приступили до другого етапу експерименту, впроваджуючи в освітній процес ЗДО методику роботи з мультимедійними презентаціями на мовленнєвих заняттях.

Протягом експерименту було з'ясовано, використання мультимедії дозволяє полегшити процес проведення занять вихователем. Матеріал може бути не тільки викладено в усній формі, але й одночасно продемонстрований, наприклад, у вигляді електронних презентацій. Під електронною презентацією треба розуміти наочний посібник, який розроблений за допомогою мультимедійних технологій для проведення занять із комп'ютерним супроводом і який демонструється на спеціальному екрані за допомогою комп'ютера. Електронна презентація являє собою набір слайдів (електронних сторінок), послідовність показу яких може змінюватися в процесі демонстрації презентації [17].

Педагог, який бажає застосовувати у своїй професійній діяльності електронні презентації повинен знати, по-перше, дидактичний потенціал програм, за допомогою яких створюються презентації, по-друге, вимоги, які необхідно враховувати при створенні електронної презентації призначеної для використання в процесі навчання дітей дошкільного віку; і, по-третє, технологію створення електронної презентації [16].

Насамперед, необхідно познайомитися з програмами, технічний потенціал яких дозволяє створювати дидактичні посібники (електронні презентації), не користуючись при цьому мовою програмування і не вдаючись до допомоги програмістів. До таких програм можна віднести

PowerPoint, Dreamweaver, Flash та інші. Найдоступнішою, найбільш поширеною і простою у використанні є програма PowerPoint, на основі якої ми і будемо розглядати процес створення електронних презентацій, призначених для використання в процесі навчання рідної мови дітей дошкільного віку.

PowerPoint – програма, що входить в пакет прикладних програм Microsoft Office, дозволяє створювати, обробляти, оформляти презентації і демонструвати їх у вигляді послідовності слайдів, відтворюваних на моніторі або на великому екрані інтерактивної дошки, або ж через проектор [17].

Особливості програми PowerPoint з розробки електронних презентацій, призначених для використання в процесі навчання дітей дошкільного віку:

- Робота з програмою не вимагає від користувача спеціальних знань в галузі програмування.
- Програми, що входять в пакет Microsoft Office, оформлені в єдиному стилі: вони мають одностороннє меню, підказки. Отже, вихователь, який раніше працював, наприклад, з редактором Word, не буде відчувати труднощів при роботі з PowerPoint.
- Вихователь, створюючи презентацію, виступає одночасно і її сценаристом, і дизайнером, і виконавцем, і це значно спрощує процес розробки електронної презентації.
- Інструментальна система програми дає змогу розробнику зберегти презентацію як Web-презентацію, що дозволяє поділитися своїм досвідом із іншими колегами, помістивши презентацію в мережу Інтернет [22].

Технічні можливості і зручність використання програми PowerPoint дозволяють вихователю самостійно створювати електронні презентації, які будуть ним використані на мовленнєвих заняттях із дітьми дошкільного віку [24].

По-друге, вихователь, який бажає застосовувати у своїй педагогічній діяльності електронні презентації, має знати вимоги, які необхідно враховувати при створенні електронної презентації призначеної для використання в процесі навчання дітей дошкільного віку [23].

Розроблення електронних навчальних посібників, до яких із впевненістю можна віднести мультимедійну презентацію, розпочинається з етапу розробки концепції, на якому визначаються мета, цілі, завдання та етапу проектування самого посібника [30, с. 66].

Навчальна презентація мусить мати певний зміст, забезпечувати вирішення конкретної педагогічної задачі і бути відповідним чином оформлена, тому систему вимог до презентації слід розділити на дві основні групи: педагогічні та художньо-оформлювальні вимоги [10].

До педагогічних вимог віднесемо дидактичні та методичні вимоги, до художньо-оформлювальних – вимоги до розміщення навчальної інформації та вимоги до художнього оформлення акредитуючого на слайді матеріалу.

До дидактичних вимог віднесемо вимоги відповідності змісту презентації дидактичним принципам навчання: традиційним і специфічним [6].

До традиційних принципів потрібно віднести загальновідомі принципи, яким повинні, у першу чергу, відповідати презентації:

❖ Принцип наочності навчання: розкриття сутності демонстраційного образу, процесу в найбільш досконалій і очевидній формі. Максимальне забезпечення чуттєвого сприйняття наочного матеріалу.

❖ Принцип доступності навчання: представлення інформації з використанням форм і методів, які відповідають рівню підготовки дітей і їх віковим особливостям [6].

До специфічних принципів:

❖ Принцип педагогічної доцільності: наявність явної переваги використання електронної презентації в підвищенні ефективності процесу навчання, порівняно з іншими дидактичними засобами.

❖ Принцип інтенсифікації навчального процесу: спеціальна організація інформації, що подається на слайді сприяє збільшенню обсягу переданої інформації. Вибір образів, які забезпечують краще сприйняття інформації.

❖ Принцип позитивного емоційного фону: наявність елементів змісту та оформлення, що викликають у дітей позитивні емоції, естетичну задоволеність, інтерес і особисту залученість в процес навчання.

❖ Принцип ергономічності: розбірливість, чіткість зображень, ефективність їх зчитувань, збалансованість і доцільність використовуваних анімаційних ефектів [16].

Методичні вимоги до електронної презентації:

❖ врахування особливостей навчального предмета;

❖ відповідність обраних для наочного представлення об'єктів поставленим педагогічним цілям;

❖ відповідність послідовності подання інформації логіці виконання завдання на занятті;

❖ відповідність форм пред'явлення наочного матеріалу педагогічним цілям і вибраним методам [16].

Застосування засобів художньої композиції, забезпечують взаємозв'язок змісту матеріалу, ергономіки та естетики в процесі створення електронної презентації і тим самим підвищує ефективність і швидкість сприйняття інформації. Відомо, що дизайн презентації впливає на мотивацію дітей, на швидкість сприйняття матеріалу, стомлюваність і ряд інших важливих показників. Тому необхідний перелік вимог до художнього оформлення електронної презентації.

Створення композиційного рішення подання інформації на слайді навчальної презентації слід розділити на два етапи:

- 1) компоновка представленої інформації,
- 2) композиційно-художнє оформлення навчального матеріалу.

Компонування представленого на слайдах матеріалу спрямована на досягнення функціональної та ергономічної доцільності представлення інформації. Компонування інформації відбувається з урахуванням особливостей діяльності дітей, здійснюється з дотриманням принципів лаконічності і етапності [17].

До вимог композиційно-художнього оформлення матеріалу на слайді і самої електронної презентації слід віднести колірне і стильове оформлення, які ґрунтуються на принципах уніфікації і колірної гармонії (принцип фізіологічного та емоційного відповідності).

Вимоги до електронної презентації відповідно до принципів оформлення.

Принципи компоновки представленої інформації:

❖ Принцип лаконічності: розміщення на слайді тільки істотної інформації. Відсутність об'єктів, що не несуть особливого смислового навантаження. Забезпечення максимальної інформативності пропонованого матеріалу.

❖ Принцип етапності конструкторської діяльності: розміщення на слайді зображення відповідно конкретній ситуації [27].

Принципи композиційно-художнього оформлення презентації:

уніфікації: виконання єдиного графічного і колірного рішення в межах всієї презентації для символів, знаків і т.д., що позначають одні й ті ж об'єкти або дії;

колірної гармонії: гармонійне поєднання кольорів; використання на одному слайді поєднання взаємно-доповнюючих кольорів так, щоб дотримувався колірний баланс; використовуваний колір повинен

викликати емоційну реакцію, поліпшувати самопочуття і підвищувати працездатність [26].

Якість електронної презентації забезпечується дотриманням всього комплексу перерахованих вище вимог, які педагогу необхідно враховувати при створенні електронних презентацій призначеної для використання в процесі навчання дітей дошкільного віку.

І, по-третє, створення електронної презентації передбачає суворе виконання розробником певної послідовності технологічних етапів. У зв'язку з цим перейдемо далі до розгляду технології створення електронної презентації.

У процесі створення електронної презентації можна виділити технологічний ланцюжок, що складається з трьох етапів:

1. Методико - теоретичне обґрунтування.
2. Технічна реалізація.
3. Тестування і використання [16].

Кожен із перерахованих вище етапів являє собою сукупність технологічних операцій. Розглянемо кожен із них.

На першому етапі першим кроком у процесі створення електронної презентації є її методична розробка. Розробка електронної презентації буде виправдана лише в тому випадку, якщо цей дидактичний посібник є необхідним в освітньому процесі. Тому його розробка має початися з аналізу потреб навчального процесу, під час якого у педагога з'явиться ідея його створення і використання. Таким чином, педагог-розробник визначає мету створення електронної презентації, її приблизний зміст, можливі варіанти використання майбутнього дидактичного посібника.

У зв'язку з цим, у розробленні електронного посібника призначеного для проведення занять із навчання рідної мови з дітьми дошкільного віку можна виділити такі потреби процесу навчання: наочне представлення об'єктів та етапів діяльності.

Метою створення електронних презентацій, що будуть використовуватися у проведенні занять із навчання мови, є доповнення словесного пояснення наочністю з можливістю звукового супроводу.

Також потрібно враховувати вікові особливості дітей дошкільного віку (фізіологічних і психологічних) та враховувати індивідуальні особливості конкретних дітей (схильності, інтереси, потреби) [25].

Наступним важливим кроком для створення електронної презентації є добір навчального матеріалу і його підготовка, під якою слід розуміти не тільки оцифровку малюнків, відео, звуків, але і їх спеціальну обробку в різних програмах, призначених для цього.

Після того, як здійснені вищеперелічені операції, педагог може переходити до другого етапу – технічної розробки електронної презентації. Технічна реалізація починається з розробки дизайну. Робота над зовнішнім виглядом майбутнього дидактичного посібника передбачає знання художньо-композиційних правил. Перед розробником електронної презентації постає питання: яким має бути її колірне рішення? Відомо, що колір має психофізіологічний вплив на людину, впливає на його працездатність. У зв'язку з цим палітра кольорів повинна задовольняти фізіологічним, емоційно-естетичним вимогам. Художнє оформлення є дуже важливим етапом розробки презентацій [25].

Наступний крок створення електронної презентації полягає в наповненні слайдів навчальним змістом: вставка графічних, аудіо- і відеооб'єктів.

Отриману в результаті електронну презентацію слід протестувати, тобто перевірити її працездатність. Ця робота представляє третій етап розробки електронної презентації.

Після необхідного доопрацювання мультимедійний дидактичний посібник можна використовувати на занятті [22].

В експериментальній роботі ми дотримувались методичних рекомендацій щодо застосування мультимедійних презентацій на мовленнєвих заняттях у закладі дошкільної освіти, які можна представити у вигляді алгоритму:

КРОК 1. Визначити тему, мету і тип заняття.

КРОК 2. Розробити орієнтовану структуру заняття та скласти конспект.

КРОК 3. У відповідності до мети заняття окреслити завдання й можливі варіанти їх розв'язання.

КРОК 4. Визначити етапи заняття, на яких доцільно буде використати мультимедійні технології.

КРОК 5. Дібрати зі створеного банку мультимедійних засобів найефективніші; у разі їх нестачі скористатися електронною бібліотекою.

КРОК 6. Зважити доцільність застосування дібраних засобів порівняно з традиційними.

КРОК 7. Створити часову розгортку заняття, визначити тривалість демонстрації дібраного матеріалу.

КРОК 8. Продумати на основі дібраного матеріалу послідовність слайдів у мультимедійній презентації.

КРОК 9. Оформити презентацію, максимально застосовуючи можливості програми PowerPoint.

КРОК 10. Апробувати заняття [16, с. 78].

Цей алгоритм під час експериментальної роботи сприяв успішній підготовці до занять.

Використання електронних презентацій на заняттях із навчання дітей рідної мови ще не гарантує підвищення ефективності процесу навчання. Весь навчальний потенціал електронних презентацій можна використовувати тільки в тому випадку, якщо педагог уміє методично

грамотно побудувати освітній процес із використання електронних презентацій [6].

Таким чином, якість електронної презентації забезпечується дотриманням всього комплексу перерахованих вище вимог. Заняття, проведені в дитячому саду з використанням електронних презентацій, надовго запам'ятаються дітям. При цьому, звичайно ж, як і раніше найважливішою залишається роль педагога, якого не може замінити жоден комп'ютер.

Розглянемо можливості використання комп'ютерної презентації в організованій освітній діяльності з розвитку мовлення дітей, які були використані нами в експериментальній роботі.

Тематика комп'ютерних презентацій може бути різноманітна, але обов'язково обумовлена вимогами програми і календарно-тематичного плану.

Так, наприклад, у молодшому дошкільному віці у дитини переважає ситуативне зв'язне мовлення. Потреба спілкування стимулює малюка до оволодіння словником, граматиною, звуковий культурою мови. Зміст комп'ютерних презентацій має бути спрямований на збагачення словникового запасу дітей. Наочний матеріал презентацій сприяє швидкому освоєнню словника за рахунок зорового сприйняття
(Додаток Г).

Тематика може бути наступною:

- «Мої улюблені іграшки»;
- «Домашні і дикі тварини»;
- «Овочі - фрукти» і т. д..

У середній групі дитина опановує умінням складати монологи на основі моделі послідовності розповідей опису, тестування.

Тематика комп'ютерних презентацій в цьому віці така:

- «Знайди пару» (дитина із запропонованих картинок вибирає пару і пояснює їх подібність і відмінність);

- «Посуд», «Продукти», «Одяг» (дитина опановує уміннями розуміти, вживати слова з уточненням значення окремих видових предметних понять);

- «Птахи» (по моделі-системі картинок дитина формує своє висловлювання, тобто будова, колір, зовнішні ознаки і т.д.);

- «Опиши картинку» (дитина описує будь-яку з обраних нею картинок, або ту, яку пропонує вихователь). Приклад такої презентації наведений у **Додатку Д**.

У старшому дошкільному віці дитина освоює оповідний вид мовлення, із задоволенням вигадує сюжетні розповіді по картині. Тематика презентацій ускладнюється:

- «Світ професій» (за запропонованим наочному матеріалу, дитина висловлює свою точку зору, про необхідність існування тієї чи іншої професії);

- «Живе - неживе» (дана презентація дає дітям зрозуміти й описати ознаки живого і неживого);

- «Пори року» (ця комп'ютерна презентація має ряд переваг, оскільки у дітей з'являється можливість описати природні зміни за порами року. Крім цього, презентацію можна озвучити, включивши в неї музичні фрагменти творів П. І. Чайковського з циклу «Пори року»);

- «Мій буквар» (наочний матеріал комп'ютерної презентації сприяє навчанню дошкільнят звуковому аналізу слів, готує до оволодіння грамотою);

- «Мої улюблені казки» (презентація підвищує мотивацію вихованців до розповідання улюбленої казки по картинці). Приклад презентації для дітей старшого дошкільного віку наведено в **Додатку В**.

Практика перегляду пізнавальної презентації, наприклад, з історії взуття, історії одягу, створює у дитини яскравий образ об'єкта або предмета, який потім ми пропонуємо дітям намалювати, зліпити,

зробити аплікацію. Діти легко мотивуються до діяльності, з бажанням виконують роботу [17].

Ефективність використання комп'ютерної презентації в освітній діяльності з розвитку мовлення підтверджується наступними позитивними факторами:

- У дітей з'являються мотивація до участі в освітній діяльності.
- Підвищується мовленнєва активність.
- Діти краще сприймають запропонований матеріал за рахунок того, що комп'ютерні презентації несуть у собі подібний тип інформації, доступний сприйняттю дошкільнят [36].

Слід також наголосити, що у моделюванні системи роботи з дітьми щодо формування знань з рідної мови з використанням ІКТ ми обов'язково використовували санітарні правила і норми, щоб не нашкодити здоров'ю дітей. За навчальним планом їх доречно проводити у вівторок і четвер – дні найвищої працездатності двічі на тиждень. Заняття потрібно будувати так, щоб персональна робота старших дошкільників за комп'ютером не перевищувала 10-ти хвилин.

Необхідно зазначити, що у використанні на занятті мультимедійних технологій структура заняття в процесі експериментального навчання принципово не змінювалася. У ньому, як і раніше, зберігалися всі основні етапи, лише відбувалася зміна їх тимчасових характеристик. Під час заняття вихователь поетапно виводив на екран необхідний матеріал і розглядав основні питання певної теми. Якщо завдання містилося на слайді, педагог організував його обговорення і підводив підсумки. За потреби педагог міг змінювати текст, малюнок або просто приховувати непотрібні слайди. Ці можливості програми дають змогу максимального підлаштування будь-якої наявної презентації під конкретні цілі заняття з певною кількістю дітей [26, с. 823].

Мультимедійні засоби використовуються на різних етапах заняття.

Так, наприклад:

1. У вступній частині заняття вихованцям пояснюються мета і зміст подальшої роботи. На даному етапі доцільно показати слайд із зображенням, що вказує на тему заняття.

2. Мотиваційно-пізнавальна діяльність формує зацікавленість дошкільника в сприйнятті інформації, яка буде розказана на занятті.

У вивченні загальних понять явищ, законів, процесів основним джерелом знань є слова, і зображення на екрані дозволяє продемонструвати їх умовну схему [20].

3. За допомогою контролю може бути встановлена ступінь засвоєння матеріалу: почутого на занятті, дізнавшись при роботі з батьками, на практичному занятті.

4. У вивченні нового матеріалу наочне зображення є зоровою опорою, яка допомагає найбільш повно засвоїти подається матеріал.

5. Систематизація і закріплення матеріалу. Це необхідно для кращого запам'ятовування і чіткого структурування. З цією метою наприкінці заняття потрібно робити огляд вивченого матеріалу, підкреслюючи основні положення та їх взаємозв'язок. При цьому повторення матеріалу відбувається з демонстрацією найбільш важливих наочних посібників на слайдах [20].

Тож ми спробували підсумувати, якою ж повинна бути правильно розроблена мультимедійна презентація, ураховуючи рекомендації К.Крутій

1. Якісна презентація повинна донести до дитини основну думку кожного заняття, допомагаючи вихователю досягти освітньої мети в умовах сучасних викликів COVID19.

2. Специфікою такої презентації може виступати критерій зосередження та утримання уваги вихованця.

Очі дитини повинні бути спрямовані на основний об'єкт на слайді. Це необхідно для того, аби мозок дитини зміг правильно переробляти інформацію, та не відволікався на щось стороннє.

3. Презентація до будь-якого заняття має бути чітко структурованою. Тема повинна бути достатньо вузькою, аби за час заняття педагог встиг якісно пояснити дітям новий матеріал або провести автоматизацію раніше вивченого.

4. Якісна презентація завжди повинна супроводжуватися поясненням вихователя та бути насиченою яскравими прикладами. Справа у тім, що дитина краще запам'ятовує матеріал за допомогою асоціативного мислення. На допомогу вихователю тут приходять такі педагогічні прийоми як мнемотехніка та власний приклад.

5. Кольорове оформлення презентації повинно бути таким, аби дитина не відволікалася, їй було комфортно сприймати поданий матеріал. Зазвичай, спеціалісти радять застосовувати в мультимедійних презентаціях два основних кольори.

6. Увагу слід приділяти також шрифту. Дитина середнього та старшого дошкільного віку повинна мати змогу прочитати та зрозуміти слово або речення на слайді.

7. Слайди для дитячої презентації мають бути однотипними. Тоді, кожен з них та вся презентація в цілому буде легше сприйматися та краще закарбовуватися в пам'яті дитини [14, с.3-9].

Отже, під час розроблення композиції презентації слід чітко пам'ятати цілі її створення та призначення. Залежно від цього планувати приблизну кількість слайдів і об'єктів, які будуть на них розміщені та визначати структуру презентації, з використанням слайдів різних типів, а також систему навігації. Резюмування тексту і створення слайдів із візуальним фокусом дозволяє нам створювати більш захопливі, пам'ятні та ефективні презентації, що сприяють прискоренню процесу навчання;

збільшенню мотивації вихованців до ґрунтового засвоєння поданої інформації; покращенню якості засвоєння матеріалу.

2.3. Результати дослідження

На контрольному етапі експерименту нами були використані ті ж діагностичні методики, що і на констатувальному етапі нашого дослідження (додаток А).

Це дало змогу отримати дані для порівняння, які засвідчує таблиця 2.8.

Таблиця 2.8.

**Рівні володіння дітьми рідною мовою
на контрольному етапі експерименту, у %**

Етапи експерименту	Група	Рівні			
		Високий	Достатній	Середній	Низький
Констатувальний етап	ЕГ	10	35	38	17
	КГ	10	35	37	18
Прикінцевий зріз	ЕГ	26	48	24	2
	КГ	16	42	30	12

Як засвідчує таблиця 2.8, на кінець експериментальної роботи високого рівня навчання рідної мови досягли 26% дітей в експериментальній та 16% дітей у контрольній групі; достатнього рівня – 48% і 42% відповідно; на середньому перебували – 24% (ЕГ) і 30% (КГ); на низькому – 2 і 12% відповідно.

Таким чином, ми отримали статистичне підтвердження ефективності методики навчання дітей рідної мови за допомогою мультимедійних презентацій.

У порівнянні з контрольною групою показник високого рівня зріс на 10%; достатнього – на 6%. Загальне зростання – 16%.

Отже, за умови систематичного використання в освітньому процесі мультимедійної презентації поряд із традиційними методами навчання, ефективність роботи з розвитку мовлення дітей дошкільного віку значно підвищується.

ВИСНОВКИ

У процесі написання дипломної роботи була досягнута поставлена мета, а саме: обґрунтовано й експериментально доведено ефективність застосування мультимедійних презентацій у навчанні здобувачів дошкільної освіти рідної мови.

Це дає підстави для таких висновків.

У Базовому компоненті дошкільної освіти 2021 року в освітньому напрямі «Мовлення дитини» виокремлено мовленнєву компетентність, що налічує такі складники як фонетична, граматична, лексична, монологічна, діамнологічна, що мають розвиватися у взаємозалежності та взаємозумовленості, та зазначено емоційно-ціннісне ставлення, сформованість знань та навички у межах цієї компетентності [21, с. 9].

«Мовленнєва компетентність – здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів» [21, с. 9].

Серед дидактичних особливостей мультимедійних презентацій виокремлюють підвищення емоційності сприйняття дітьми нового матеріалу та ефективність досягнення педагогом навчальної мети.

Також перевагами мультимедійних презентацій у порівнянні з іншими освітніми засобами є здатність до індивідуального перегляду з доповідачем і без нього у процесі самоосвіти, наприклад; гнучкість в адаптації до особливостей сприйняття цільової аудиторії; динаміка освітнього матеріалу через зміну слайдів; можливість самостійного визначення тривалості освітнього процесу; регулювання зміни фрагментів інформації; можливість її доповнення чи зменшення; демонстрації на будь-якому комп'ютері, легке тиражування; наявність комп'ютерної інтерактивної графіки.

Таким чином, здійснений аналіз стосовно визначення місця мультимедійної презентації в системі сучасних освітніх засобів дозволив виокремити вимоги до її структури і змісту:

- відповідність змісту презентації навчальній програмі, його науковість, можливість реалізації операційно-діяльнісних та пізнавально-інформаційних компонентів;
- етапність у формуванні знань, навичок та умінь;
- наявність інформації для стимулювання пізнавального інтересу дітей;
- креативність у подачі й поясненні наукової інформації;
- забезпечення мотивації учіння;
- оперативність та мобільність у користуванні інформацією.

Компонування представленого на слайдах матеріалу спрямоване на досягнення функціональної та ергономічної доцільності представлення інформації. Компонування інформації відбувається з урахуванням особливостей діяльності дітей, здійснюється з дотриманням принципів лаконічності і етапності.

Визначивши основні вимоги до презентації для дітей дошкільного віку, ми відмітили, що комп'ютерна презентація створюється переважно програмою PowerPoint. Навчальна презентація повинна мати певний зміст, забезпечувати вирішення конкретної педагогічної задачі і бути оформлена відповідно педагогічним та художньо-оформлювальним вимогам.

До педагогічних вимог відносяться дидактичні та методичні вимоги, до художньо-оформлювальних – вимоги до розміщення навчальної інформації та вимоги до художнього оформлення акредитуючого на слайді матеріалу.

Виявивши методичний потенціал використання мультимедійної презентації на мовленнєвих заняттях у ЗДО, переконалися, що

ефективність їх використання підтверджується наступними позитивними факторами:

- У дітей з'являються мотивація до участі в освітній діяльності.
- Підвищується мовленнєва активність.

Діти краще сприймають запропонований матеріал за рахунок того, що комп'ютерні презентації несуть у собі подібний тип інформації, доступний сприйняттю дошкільнят.

Отже, заняття, проведені в ЗДО з використанням електронних презентацій, надовго запам'ятаються дітям. При цьому, звичайно ж, як і раніше найважливішою залишається роль педагога, якого не може замінити жоден комп'ютер.

На кінець експериментальної роботи високого рівня навчання рідної мови досягли 26% дітей в експериментальній та 16% дітей у контрольній групі; достатнього рівня – 48% і 42% відповідно; на середньому перебували – 24% (ЕГ) і 30% (КГ); на низькому – 2 і 12% відповідно.

Таким чином, ми отримали статистичне підтвердження ефективності методики навчання дітей рідної мови за допомогою мультимедійних презентацій.

У порівнянні з контрольною групою показник високого рівня зріс на 10%; достатнього – на 6%. Загальне зростання – 16%.

З'ясувавши вимоги до організації занять дітей з комп'ютером, ми дійшли висновків, що для підтримки стійкого рівня працездатності і збереження здоров'я дітей велике значення мають умови, у яких проходять заняття за комп'ютером. Вони можуть проводитися лише в присутності вихователя і повинні обов'язково враховувати санітарно-гігієнічні вимоги та психолого-фізіологічні особливості дітей дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безека С.В. PowerPoint 2007. Как создать красочную и информативную презентацию. Создание презентаций в PowerPoint 2007. Владимир: НТ Пресс, 2008. С. 14 – 21.
2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах : підручник. К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. 704 с.
3. Бонч-Бруєвич Г. Ф. Технічні засоби навчання з використанням інформаційних комп'ютерних технологій : навч. посіб. Київ : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2007. 44 с.
4. Вакулюк В. Мультимедийные технологии в учебном процессе. *Высшее образование в России*. 2004. № 2. С. 101–105.
5. Варзар Т. М. Дистанційна освіта в сучасній освітній діяльності. *Українознавство*. 2005. № 1. С. 116 – 119.
6. Вознюк Е.В. Структурная модель учебной презентации. *Образование и общество*. 2007. № 3. С. 43 – 45.
7. Гавриш Н. Мовлення дитини. Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. № 3. С. 3-7.
8. Гнатюк Д. Удосконалення навчально-виховного процесу шляхом використання мультимедійних технологій. *Педагогічний пошук*. 2006. №3. С. 61–66.
9. Дементієвська Н. П. Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів. *Інформаційні технології і засоби навчання*: К. : Атіка, 2005. С. 76 – 96.
10. Жилкіна Є. Використання мультимедійних презентацій у навчанні дошкільників рідної мови як психолого-педагогічна проблема / Збірник наукових статей учасників Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції "Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід,

перспективи розвитку" (23 жовтня 2020 року) / за заг. ред. проф. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С.289-293

11. Каменская В.Г. Детская психология с элементами психофизиологии: учебное пособие. М.: ФОРУМ: ИНФРА-М, 2005. 288 с.

12. Кіндрат І. Сучасний медіапростір та його вплив на світогляд дитини. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 7. С. 4-8.

13. Кореганова О.І. Комп'ютер у дошкільному закладі. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2010. №3. С.40-45.

14. Крутій К. Готовність в умовах невизначеності. Методичні акценти в організації освітнього процесу в новому навчальному році. *Дошкільне виховання*. 2020. № 8. С. 3-9.

15. Ляшенко С. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 7. С. 16 – 28.

16. Мардарова І. Інформатизація дошкільної освіти : проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського*. №5(112). 2016. С. 78 – 82

17. Мардарова І. Сучасні інформаційні технології як засіб організації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gnvp/2010_4_SV2/19.pdf

18. Мокрогуз О. П. Психолого-педагогічні аспекти сприйняття навчальної інформації у контексті застосування мультимедіа / Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (*Педагогічні науки*). №2. Бердянськ: БДПУ, 2009. С. 235–241.

19. Мокрогуз О.П. Мультимедійна презентація в системі засобів навчання. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2019. № 8. С. 21 – 23.

20. Морзе Н. В. Система методичної підготовки майбутніх вчителів інформатики в педагогічних університетах : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 / Морзе Наталія Василівна. Київ, 2003. 600 с.

21. Освітній напрям «Мовлення дитини». Витяг із Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція). *Дошкільне виховання*. 2021. № 3. С. 9-11.

22. Полевикова О.Б., Жилкіна Є. Мультимедійна презентація як мотиваційний засіб опанування дошкільниками мовленнєвою діяльністю *Modern directions of scientific research development : materials of the 4th International scientific and practical conference. Chicago. September 28-30, 2021. Chicago, USA. 2021. P.226-229.*

23. Полевикова О.Б., Сугейко Л.Г. Инновационное обучение дошкольников языку онлайн: проблемы и возможные пути их решения / Материалы XII Междунар. научно-практ. семинара «Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы» 22-23 апреля 2021 г. г.Барановичи, Респ. Беларусь. Барановичи: БарГУ, 2021. С.42-44.

24. Полевикова О.Б., Швець Т.А. Карантинные риски дистанционного дошкольного образования Украины: первые итоги проверки временем / Материалы XII Междунар. научно-практ. семинара «Дошкольное образование: опыт, проблемы, перспективы» 22-23 апреля 2021 г. г.Барановичи, Респ. Беларусь. Барановичи: БарГУ, 2021. С.44-46.

25. Полевикова О.Б., Дьоміна А.С. Інноваційні форми роботи з літературним твором у ЗДО. *World science : problems, prospects and innovations : materials of the 5th International scientific and practical conference. Toronto. January 27-29, 2021. Toronto, Canada. 2021. P. 959-965.*

26. Полевикова О.Б., Рунцис О.І. Інновації у формуванні лексичної компетентності дошкільника. *Science and education: problems, prospects and innovations : materials of the 7th International scientific and practical conference. Kyoto. April 1-3, 2021. Kyoto, Japan. 2021.P.823-826*

27. Полєвікова О.Б., Швець Т.А. Проблеми взаємодії педагогів із дошкільниками та їх батьками в умовах сучасних освітніх викликів COVID-19. *OD*, 2020. вип. 31, вип. 4, С. 115-128, Лис 2020. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/777>

28. Полєвікова О.Б., Шурда Ж.І. Мовленнєва особистість у лінгводидактичному просторі дошкільця / The 12th International conference “*Science and society*” (June 7, 2019) Accent Graphics Communications & Publishing, Hamilton, Canada. 2019. P.77-87.

29. Полєвікова, О.Б. Аналіз підходів до розвитку діалогічного мовлення дошкільників. *Педагогічні науки*. Херсон, 2015. Вип. 67. С. 132-139.

30. Проблеми дистанційної освіти дошкільнят. Круглий стіл «ДВ». *Дошкільнє виховання*. 2020. № 5. С. 21-29.

31. Робота з мультимедійною дошкою [упоряд. В.Лапінський]. К. : Шк. Світ, 2008. 112 с.

32. Розов Н. Х. Некоторые проблемы методики использования информационных технологий и компьютерных продуктов в учебном процессе средней школы. *Информатика*. 2005. №6. С 26-29.

33. Срібняк О. Педагогічний дизайн мультимедійного уроку. *Історія України*. 2008. № 37. С. 10 – 12; № 38. – С. 11 – 13; № 39. – С. 9 – 11.

34. Створюємо презентації. Power Point [упорядкув. І. Складар]. К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. 112 с.

35. Сучасні інформаційні засоби навчання. Вінниця: ВДПУ імені М. Коцюбинського, 2004. 535 с.

36. Фетісов В. С. Комп'ютерні технології. Ніжин : НДПУ ім. М. Гоголя, 2003. 139 с.

37. Худобець О. А. Використання технології презентації на уроках історії. *Історія України*. 2005. № 29–32. С. 88–91.

38. Хуторской А. В. Современная дидактика. М. : Высшая школа, 2007. 639 с.

39. Швець Т.А. Педагогічні умови формування професійної майстерності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Швець Тетяна Анатоліївна ; Херсонський держ.. ун-т. Херсон, 2016. 20 с.

40. Швець Т.А. Формування професійної майстерності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : наук.-метод. посіб. / Швець Тетяна Анатоліївна. Херсон: Айлант, 2016. 124 с.

41. Шиліна Н.Є. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Шиліна Наталія Євгенівна. Одеса, 2003. 219 с.

ДОДАТОК А
ДІАГНОСТИЧНІ ЗАВДАННЯ З НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ РІДНОЇ МОВИ

(За Н.Є.Шиліною) [41]

Фонетична компетенція

У межах фонетичної компетенції добирались завдання, спрямовані на з'ясування вимови приголосних звуків, правильною вимовою яких за орієнтовними показниками (базисними характеристиками) дитина повинна оволодіти до 5 років, а також завдання на розвиток фонематичного (мовленнєвого) слуху. Опишемо їх.

Показник: правильна вимова звуків

Завдання 1. “Пригоди Дерев'янка”

Мета: з'ясувати вимову дітьми свистячих [с], [з], [ц], шиплячих звуків [ш], [ж], [ч] та звука [р].

Матеріал: дидактичні картинки із зображенням різних предметів, іграшковий Дерев'янка.

Процедура виконання: Для виконання завдання було дібрано серію предметних картинок на свистячі, шиплячі та звук р. Картинки добирались таким чином, щоб потрібний звук стояв у різних позиціях: на початку, в середині і в кінці слова. Дитині загадували загадку про Дерев'янка, знайомили з хлопчиком Дерев'янком і пропонували послухати розповідь: “Якось Дерев'янка пішов у ліс за грибами. Зайшов дуже далеко і не помітив, як заблукав. А ліс був зачарований і не хотів випускати хлопчика з лісу. Раптом з'явився господар лісу – Лісовичок. Він запропонував хлопчику відгадати загадки-малюнки. Якщо він їх правильно відгадає, Лісовик покаже дорогу додому. Сів Дерев'янка на колоду і заплакав, він ще не вчився у школі і не знає, як виконати завдання, які йому запропонував Лісовик.”

Дітям пропонувалось допомогти Дерев'янку виконати такі завдання Лісовика:

1) На корі кожного дерева, що зустрічалось на шляху, був зображений малюнок, який Дерев'янкові потрібно було впізнати, назвати, чітко і правильно вимовити кожен звук. Експериментатор показує дитині по черзі картинки, на яких зображено дерево з різними малюнками і пропонує назвати зображений предмет і чітко вимовити кожний звук.

2) Дерев'янку потрібно було підійти до великого дерева, нахилитись до дупла, уважно прислухатись і почути, які слова десь далеко в дуплі лунають, а після цього правильно їх повторити. Експериментатор тихо називає слова на відповідні звуки і пропонує їх повторити.

3) З твоєю допомогою Дерев'янку вийшов з лісу, але на шляху хлопчика трапилась річка – знову перепона, йому потрібно перейти річку, через яку немає містка. Річка була чарівною. Щоб з'явився місток, Дерев'янку потрібно скласти речення, в якому були б слова зі звуком [р]. Дитина складає речення зі словами, експериментатор фіксує правильність вимови звуків.

Завдання 2. “У лікаря-логопеда”

Мета: з'ясувати вимову дітьми дзвінких звуків [в, г, ґ], глухих [п, т, х] та звука [л].

Матеріал: дидактичні картинки із зображеннями предметів, у словах-позначеннях яких були б потрібні звуки в різній позиції (ведмідь, квітка, лев; гудзик; ланцюг, огірок, граблі; півень, шпаківня, дупло, прицеп; хліб, горох, хустка; лис, листок, стіл).

Процедура виконання: Вихователь у ролі лікаря-логопеда повідомляє дітям, що сьогодні вони будуть грати у гру “Школа”. У школі два класи: перший і другий. Лікар-логопед перевіряє, чи знають діти назву предметів на картинках. Ті діти, які все правильно назовуть, будуть учитись у другому класі, а хто зробить помилку – в першому класі. Лікар сідає за стіл, на якому розкладено картки із зображеннями;

показує кожній дитині по черзі картинки із різними зображеннями на відповідні звуки і запитує, що зображено на картинці.

Показник: розвиток фонематичного слуху

Завдання 1. “Що сказав ведмедик?”

Мета: виявити вміння дітьми розрізняти на слух свистячі [с], [з], [ц], шиплячі [ш], [ж], [ч] та сонорні звуки [р], [л].

Матеріал: іграшковий ведмедик.

Процедура виконання: експериментатор знайомить дітей з ведмедиком Ласунчиком і розповідає, що тваринка захворіла ангіною і не може голосно розмовляти. Ведмедик дуже переживає, чи почують його в лісі друзі. Експериментатор пропонує дитині перевірити, чи це насправді так і заспокоїти ведмедика. З ведмедиком у руках дорослий відходить від дитини на відстань 5-6 метрів і пошепки промовляє по черзі слова із схожими звуками від імені Ласунчика. Дитина повторює слова на відповідні звуки, що стоять у різних позиціях.

Завдання 2. “Допоможемо Дерев’янку”

Мета: виявити вміння дітей розрізняти на слух дзвінки [в, д, г], глухі [п, т, к], проривні [б, г] та фрикативні [ц, ч, дж, дз] приголосні звуки.

Матеріал: іграшковий Дерев’янку, мобільний телефон.

Процедура виконання: Дорослий повідомляє, що з нашим Дерев’янком знову трапилась пригода. Дерев’янку разом з дітьми пішов на екскурсію в печеру, вона була темна і загадкова, приваблювала всіх своїми таємничими надписами на стінах, підземними річками та камінними візерунками. Наш герой захопився і не помітив, як відстав від своєї групи. Злякався Дерев’янку, що про нього забудуть і він залишиться в печері. Діти не забули про дерев’яного хлопчика, помітили, що Дерев’янку зник і почали голосно кликати його. На стінах печери були зображені малюнки різних предметів у певній послідовності. Вийти з печери можна було тільки тоді, коли правильно і

в певній послідовності вимовити слова-назви до кожного малюнку. Діти вирішили допомогти хлопчику. У них була карта. Діти голосно називали потрібні слова Дерев'янку. Щоб вийти з печери, йому потрібно було уважно слухати, звідки лунають слова і правильно їх повторювати. Та в печері було таке відлуння, що Дерев'янку не міг почути жодного слова. Давай йому допоможемо. У нього є мобільний телефон. Ось тобі телефон. Я буду тихо називати слова, які кричали йому діти, а ти чітко і голосно передавай їх по телефону Дерев'янку. Тоді Дерев'янку зможе вийти з печери. Експериментатор називає слова з різними звуками і пропонує дитині їх повторити.

Показник: виразність мовлення

Завдання 1. Зміни наголос

Мета: з'ясувати вміння дітей вживати логічні наголоси в реченнях.

Процедура виконання: Дитині пропонується 10 різних речень, які вона повинна промовити з різною інтонацією. Наприклад, експериментатор називає речення: "Оксана поливає квіти" і пропонує дитині сказати речення таким чином, щоб відповісти на запитання: "Хто поливає квіти?", "Що робить Оксана?", "Що поливає Оксана?" Дитина повинна кожного разу змінювати логічний наголос у реченні.

Завдання 2. Хто швидше вимовить скоромовки?

Мета: з'ясувати вміння змінювати темп мовлення і силу голосу.

Процедура виконання: Дітям пропонують пригадати відомі скоромовки, просять промовляти їх спочатку повільно і тихо, потім швидко і голосно.

Лексична компетенція

У межах лексичної компетенції дітям пропонувались завдання на вживання ними слів – різних частин мови (іменники, прикметники, дієслова, числівники і т. ін.), антонімів, синонімів, розуміння семантики і переносного значення слів. Опишемо їх.

Показник: словникове багатство

Завдання 1. Лексична вправа “Добери слова”

Мета: виявити вживання дітьми іменників, прикметників, дієслів, прислівників.

Варіант а) вправа “Що буває...?”.

Процедура виконання. Дитині пропонуються запитання: “Що буває глибоким? Мілким? Високим? Низьким? Широким? Вузьким? Легким? Важким? Великим? Маленьким?” Дитина добирає іменники.

Варіант б) вправа “Скажи який? яка? яке?”

Дитині пропонується ігрова вправа: “Скажи який? Яка? Яке?”

“Сумка яка? Груша яка? Трава яка? Сонце яке? Море яке? Дерево яке? Собака який? Будинок який? Хліб який? Ручка яка?” і т. ін. Діти добирають прикметники.

Варіант в) лексична вправа “Закінчи речення”

Вихователь починає речення і пропонує дитині завершити його:

“Ручка потрібна, щоб... (писати, тримати чашку, сумку, відчиняти двері...). М'ячем можна... (грати, кидати його, копати, підкидати, відбивати). Водою можна... (поливати квіти, митися, обливатися, мити посуд, пити). З кішкою можна... (гратися, годувати її, гладити). Собака, що робить? (гавкає, грається, спить, їсть, гризе кістку). З одягом, що роблять? (носять, перуть, прасують, чистять, знімають, витрушують). В дошкільному закладі діти що роблять? (їдять, сплять, вчаться, гуляють, граються) і т. ін.. Діти добирають дієслова.

Варіант г) вправа “Скажи як...?”

“Співати можна як? (голосно, тихо, гарно, хором...). Стрибати можна як? (високо, низько, швидко...). Говорити можна як? (голосно, тихо, правильно, неправильно, повільно). Дихати можна як? (швидко, повільно, глибоко, ледве чутно). Взимку на вулиці як? (холодно, морозно, зимно...). А влітку на дворі як? (тепло, сонячно, ясно...). Вдягнутися можна як? (тепло, холодно, гарно, негарно, модно). Працювати можна як? (добросовісно, важко, довго, багато, мало...).

Сміятися можна як? (голосно, тихенько, довго, щиро...)” і т. ін. Діти добирають прислівники.

Завдання 2. Добір антонімів, синонімів

Мета: виявити вміння дітей добирати антоніми, синоніми

Процедура виконання:

а) Дитині називають слово, кидають м'яч і пропонують кинути м'яч назад, при цьому називати слово, протилежне за значенням.

Тепло - ... (холодно); світло - ... (темно); швидко - ... (повільно); високо - ... (низько); близько - ... (далеко); весело - ... (сумно); густо - ... (рідко); легко - ... (важко); Солодкий - ... (гіркий); широкий - ... (вузький); тонкий - ... (товстий); гарний - ... (потворний); великий - ... (маленький); яскравий - ... (тьмянний); білий - ... (чорний); старий - ... (молодий) і т. ін. Діти добирають антоніми.

б) Вправа-змагання “Хто більше добере схожих слів?": Ліс гарний (густий, хвойний, березовий, осінній, тихий, темний, мальовничий, чарівний, красивий, незабутній... і т. ін.); день світлий (ясний, сонячний, яскравий, білий, сяючий, безхмарний, блискучий, чудовий... і т. ін.); гра весела (цікава, жвава, радісна, безтурботна, галаслива, гомінка, приємна... і т. ін.); літо тепле (спекотне, сонячне, яскраве, гаряче, душе, парке, жарке, пекуче, палке і т. ін.) Діти добирають синоніми.

Показник: розуміння семантики слів

Завдання 1. Розуміння дітьми фразеологічних зворотів

Мета: з'ясувати розуміння дітьми фразеологічних зворотів.

Процедура виконання. Експериментатор повідомляє дитині: “До нас прилетіли інопланетні гості з планети Баркабудяк. У них на планеті немає мови, і вони вирішили навчитися мови у нас, у землян. Послали до Землі розвідувальний корабель з найкращими представниками своєї планети – Барбулем і Баркалем. Барбуль і Баркаль зібрали всі зразки нашої солов'їної української мови, але не змогли зрозуміти деяких

виразів і звернулися за допомогою до нас. Давайте допоможемо нашим інопланетним гостям.”

Дитині називають фразеологічні звороти і пропонують їх пояснити: байдики бити; довгий ящик; неначе води в рот набрав; ловити вітер в полі; ні в тин, ні в ворота; двох зайців убити; бровою не моргнути; і риби наловити, і ніг не замочити; що посієш, то й пожнеш; після дощуку в четвер та ін. (див. Додаток 3).

Завдання 2. Розуміння переносного значення слів

Мета: з'ясувати розуміння дитиною переносного значення слів.

Процедура виконання. Експериментатор повідомляє дитині: “Сьогодні до мене прийшов лист від Незнайка, в якому він пише, що його не прийняли до школи, бо він не зміг пояснити вчителю деякі слова. Він дуже просив віднести листа до вашої групи, щоб ви допомогли йому. Ви вже великі і розумні, скоро підете до школи, я думаю, що ви легко виконаєте це завдання.” Після цього експериментатор пропонує кожній дитині пояснити значення словосполучень: срібні дерева; колючий вітер; легкий вітерець; золоті руки; золоте волосся; веселий дощик; ласкаве сонечко; похмурий день; гострий погляд; зла посмішка; гаряче серце; ясні очі; чисте небо; прозора душа, холодний розум (всього 15 фраз).

Граматична компетенція

У межах граматичної компетенції з'ясовувалась граматична й синтаксична правильність мовлення дітей. Задля цього пропонувались завдання на виявлення найбільш уживаних типових помилок у мовленні дошкільників. Крім того, з'ясовувалось уміння дітей контролювати й коригувати правильність мовлення як своїх однолітків, так і свого власного. Опишемо їх.

Показник: морфологічна правильність мовлення

Завдання 1. а) Гра “Чого не стало?”

Мета: з'ясувати вживання дітьми іменників у родовому відмінку множини й однини.

Матеріал: різні предмети одягу, посуду, овочі, фрукти, іграшки та ін.; предметні картинки.

Процедура виконання: На столі розкладені різні предмети: одяг – дві шапки, панчохи, черевики; посуд – 2 тарілки, 3 чашки, 2 ложки; овочі – 2 моркви, 2 цибулі, 2 огірка, 2 апельсина. Дитина розглядає предмети, запам'ятовує їх, відвертається, експериментатор ховає один із видів речей. Прогнозована відповідь: Серед одягу не стало черевиків, серед посуду не стало тарілок, серед овочів – цибулі і т. ін.

б) Вправа “Закінчи речення”. Дитині показують картинку і пропонують закінчити речення. Наприклад: Стоїть багато... (крісел)”, “На вішаку багато... (рушників)”, “Висять дитячі... (пальто)”, “Дівчинка одягає своїх... (ляльок)”, “На полиці стоїть декілька... (книжок)”, “На галявині росте багато... (квітів)”, “В корзині багато... (м'ячів)”, “В пеналі лежить декілька... (ручок)”, “На руці п'ять... (пальців) і т. ін.

в) Гра “Скажи, що ти робиш?”

Мета: з'ясувати вміння дітей чергувати приголосні у закінченнях дієслів I особи однини теперішнього часу (сидіти – сиджу, летіти – лечу, носити – ношу, садити – саджу), множини (біжу – біжать, кричу – кричать, лечу – летять, несу – несуть, стою – стоять).

Процедура виконання: Дорослий називає дієслово (наприклад, сидіти), дитина повинна назвати дію в I особі однини (Я сиджу). Пропонуються дієслова: сидіти (сиджу); летіти (лечу); садити (саджу); носити (ношу); косити (кошу) і т. ін.

Після цього експериментатор називає дієслова в I особі однини (наприклад, я біжу), а дитина повинна назвати дію у множині, закінчивши речення: “Вони біжать”. Пропонуються дієслова: біжу – біжать, кричу – кричать, лечу – летять, несу – несуть, стою – стоять і т. ін..

Завдання 2. “Дитинчата”

Мета: з’ясувати вміння утворювати іменники за допомогою зменшувально-пестливих суфіксів.

Процедура виконання. Дитині пропонується ігрова вправа “Хто у кого?”

У кішки – кошеня;

у зайчихи хто? (зайченя) і т. ін.

А якщо дитинчат багато, то як потрібно сказати?

У кішки ... (кошенята, багато кошенят),

у зайчихи ... (зайченята, багато зайченят) і т. ін.

Показник: синтаксична будова мовлення

Завдання 1. Склади речення за картинкою

Мета: з’ясувати вміння дітей складати різні типи речень.

Матеріал: сюжетні картинки (див. Додаток К)

Процедура виконання. Дитині по черзі показують різної складності картинки, які передбачають складання різного типу речень: а) просте поширене (з однорідними членами речення); б) складносурядне (із сполучниками); в) складнопідрядне речення (з різними сполучниками); г) речення з прямою мовою.

Завдання 2. Складання розповіді з власного досвіду

Мета: з’ясувати, які типи речень переважають у монологічному мовленні дитини.

Процедура виконання: Дитині пропонують скласти розповідь на тему за вибором: “Мій вихідний день у сім’ї” або “Мій день народження”. Розповіді дітей записують на магнітофонну плівку.

Аналіз розповідей здійснювався за такою схемою:

Прізвище, ім’я дитини	Кількість речень				
	Прості, непоширені	Прості, поширені	Складні	3 прямою мовою	3 однорідними членами

--	--	--	--	--	--

Показник: наявність оцінно-контрольних дій

Завдання 1. Оціни себе сам

Мета: з'ясувати вміння дітей оцінювати і контролювати мовлення.

Матеріал: магнітофон.

Процедура виконання. Дитині пропонують скласти оповідання, використовуючи 5 запропонованих слів (наприклад: осінь, листя, ліс, білочка, діти). Дається інструкція: “Послухай уважно і запам’ятай слова, з якими ти будеш складати оповідання (називаються слова і повторюються двічі). З цими словами склади оповідання. Тільки слідкуй, щоб всі слова були використані тобою. Намагайся не робити помилок, розповідай послідовно, без пауз. Твою розповідь я запишу на плівку. Потім ти її сам прослухаєш.”

Після розповіді дитині пропонують оцінити власну розповідь фішками (якщо розповідь правильна – дитина кладе червону фішку; є помилки – синю фішку; розповідь невдала, містить багато помилок, не сподобалась дитині – чорну фішку), сказати, чи всі слова вона використала, чи не припустилася помилок. Після чого дитині пропонується прослухати своє оповідання і виправити помилки.

Завдання 2. Виправ помилку.

Мета: з'ясувати вміння дітей оцінювати мовлення інших.

Процедура виконання.

а) Експериментатор повідомляє дитині: “В лісі живуть багато різних звірів. І вони вирішили організувати для своїх діточок школу. Ходив туди і маленький їжачок, але на першому уроці в зошиті він зробив багато помилок, і вчитель йому сказав, що поки він їх не виправить, то не отримає гарних оцінок. Засмутився їжачок, бо ніяк не міг зрозуміти, які ж помилки він зробив у зошиті. Давай і ми спробуємо знайти помилки, допоможемо їжачку. Я буду зачитувати речення, а ти

піднімеш чорну фішку, якщо почувеш помилку.” Експериментатор зачитує дитині речення з різними граматичними помилками.

б) Виправ Незнайка.

Процедура виконання. Експериментатор звертається до дитини: Сьогодні до мене звернувся Незнайко з проханням допомогти йому. Він вийшов на двір погуляти, побачив дітей, які грали в цікаву гру і захотів з ними познайомитися. Хлопчик звернувся до дітей, заговорив з ними, діти почали сміятися над його мовою, він дуже багато припустився помилок. Незнайко дуже засмутився. І ось тепер він прийшов до нас і хоче, щоб ви допомогли йому розібратися, які ж помилки він допускає у вимові. Експериментатор називає слова з неправильною вимовою на найбільш типові помилки. Діти їх виправляють.

Діамонологічна компетенція

У межах означеної компетенції з'ясовувались уміння дітей будувати діалог, переказувати художні тексти, складати творчі розповіді у спеціально розроблених завданнях. Опишемо їх.

Показник: вміння будувати діалог з партнером

Завдання 1. Мати і донька Оленка

Мета: з'ясувати вміння вести розмову (діалог) невимушено на запропоновану тему.

Процедура виконання. Створюється ігрова ситуація “Мати і донька Оленка”. Завдання пропонується кожній парі дітей окремо. Діти виконують ролі матері і доньки Оленки.

Дітям дається інструкція: “Доньки Оленки довго не було дома. Мати шукала її, турбувалась, всіх подруг Оленчиних обдзвонила. Аж ось вона приходить. Подумайте, про що вони могли говорити?”. Діти обирають ролі матері і доньки Оленки. Їм потрібно відтворити ситуацію розмови.

Завдання 2. Про що спілкувались зайці?

Мета: з'ясувати вміння дітей складати діалоги за ситуацією, зображеною на картинці.

Матеріал: сюжетна картинка, яка зображає розмову двох зайців (див. Додаток Л)

Процедура виконання. Експериментатор показує дітям картинку, на якій зображені два зайці, що розмовляють, і пропонує відтворити розмову.

Показник: зв'язні висловлювання репродуктивного характеру

Завдання 1. Переказ знайомого оповідання

Мета: виявити вміння дітей послідовно відтворювати текст, його повноту.

Процедура виконання. Дитині читається знайомий літературний текст. Після читання пропонується переказати оповідання за вказівкою педагога (повно, стисло, за частиною, вибірково, від імені героя та ін.)

Завдання 2. Розповідь за серією сюжетних картин

Мета: з'ясувати вміння складати розповіді за серією сюжетних картинок.

Процедура виконання: Дітям дається серія з трьох сюжетних картинок на вибір (“Що трапилось с Дерев'янком”, “Що трапилось з Бегемотиком”, “Хлопчик і сніговик” – див. Додаток М), пропонується скласти за ними розповідь і дати їй назву.

Показник: зв'язні висловлювання творчого характеру

Завдання 1. Склади казку

Мета: з'ясувати вміння дітей складати творчі розповіді.

Процедура виконання. Дітям пропонується скласти новорічну казку і дати їй назву.

Завдання 2. Розповідання за темою

Мета: з'ясувати вміння складати творчі розповіді.

Процедура виконання. Експериментатор пропонує дитині скласти розповідь за темою на вибір: “Що трапилось із зайчням?”, “Як їжачок гриби збирав”, “Чому засмутилась білочка?” і т. ін.

Комунікативна компетенція

У межах означеної компетенції з'ясовувались уміння дітей вживати формули мовленнєвого етикету, ініціативність спілкування. Опишемо зміст завдань за кожним із цих показників.

Показник: наявність формул мовленнєвого етикету

Завдання 1. Що ти будеш робити?

Мета: з'ясувати наявність формул мовленнєвого етикету в різних ситуаціях спілкування.

Процедура виконання. Дитині описують відповідну мовленнєву ситуацію і пропонують уявити, що це сталося з нею. Для експерименту було відібрано 6 традиційних і доступних дітям тем для добору мовленнєвих ситуацій спілкування: 1) привітання; 2) знайомство; 3) прохання; 4) вибачення; 5) конфлікт у грі; 6) звертання до дорослого.

1. Ти прийшов(ла) в дошкільний заклад і зустрів(ла) виховательку (прізвище та ім'я). Як ти її будеш вітати? Як по-іншому можна привітатись? Прогнозована відповідь: Добрий день, здрастуйте, доброго ранку, вітаю.

2. До вашої групи прийшла нова дівчинка. Тобі захотілося з нею познайомитись. Як ти до неї звернешся? Прогнозована відповідь: Скажи, будь ласка, як тебе звати; привіт, давай з тобою познайомимось, мене звати...

3. Ти поливаєш квіти у груповій кімнаті. Одна з них знаходиться на шафі, і ти не можеш її дістати. Як ти звернешся за допомогою до дорослих (вихователя, помічника вихователя), що ти скажеш? Прогнозована відповідь: Марія Іванівно, допоможіть мені, будь ласка, полити квітку. Вибачте, будь ласка, ви не допоможете мені полити квітку.

4. Ти грав(ла) з м'ячем біля клумби. Захопився(лася) грою і ненавмисне розтоптала улюблену мамину квітку. Що ти їй скажеш? Прогнозована відповідь: Мамо, вибач, будь ласка, я ненавмисне. Вибач мені, будь ласка, я не хотів(ла).

5. Ти захотів(ла) пограти в капітана на кораблі, але капітанський місток зайняв уже інший хлопчик. Що ти йому скажеш? Як ти вчиниш, якщо він не захоче поступитись тобі місцем? Прогнозована відповідь: Давай спочатку ти пограєш, а потім я. А коли я буду капітаном, ти можеш пограти моєю машинкою. Вибач мені, будь ласка, але я дуже хочу бути капітаном. Давай грати по черзі.

6. Тобі потрібно дізнатися, котра година. Назустріч іде дорослий. Як необхідно до нього звернутися? Прогнозована відповідь: Вибачте, будь ласка, ви не підкажете, котра зараз година? Скажіть, будь ласка, котра зараз година.

Завдання 2. Чарівні слова

Мета: констатувати наявність у словнику дитини формул мовленнєвого етикету, а також вміння використовувати їх у спілкуванні.

Процедура виконання. Дитині пропонують уявити, що їй дали доручення віднести завідувачу дошкільного закладу списки дітей групи, які будуть йти до школи, і розіграти цю ситуацію з використанням усіх ввічливих слів. Передбачувані формули мовленнєвого етикету: “дозвольте ввійти”, “вибачте будь-ласка”, “здрастуйте”, “добрий день”, “будь-ласка”, “будьте ласкаві”, “дякую”, “широ дякую”, “вибачте, що потурбував”, “до побачення”.

Показник: ініціативність спілкування

Завдання 1. Вправа “Що ти скажеш?”

Мета: з'ясувати навички ініціативності спілкування.

Процедура виконання. Дитині описують відповідну мовленнєву ситуацію і пропонують уявити, що це сталося з нею.

1. Ти гуляєш у парку. Побачив дівчинку, яка сидить на лавочці і роздивляється малюнки у книжці з яскравою обгорткою. Тобі сумно, їй теж. Щоб ти зробив? Пройшов і не звернувся, бо соромився чи звернувся б до дівчинки, бо дуже хотілось подивитися картинки? Як можна було звернутися до дівчинки?

2. Оленка разом із сім'єю переїхала в новий будинок. Дівчинка нікого з дітей там не знала. У вихідний день вона вийшла погуляти у двір. У пісочниці гралися хлопчик і дівчинка. Оленка стояла осторонь дивилася мовчки. А як би ти вчинив?

3. До вас у групу прийшов новенький хлопчик. Він нікого не знає і дуже ніяковіє. Як би ти звернувся до нього? А якби це ти був тим самими новеньким, то що б ти вдіяв?

4. Ти з мамою їдеш у поїзді до бабусі. Тобі сумно, нічого робити. На наступній станції в купе дівчинка з татом, сіла навпроти і почала пильно дивитися на тебе. Що ти будеш робити?

5. Ти граєш зі своїми друзями в цікаву рухливу гру. Стоїть незнайома дівчинка, яка спостерігає за вами, ховаючись за дерево. Що потрібно було б зробити?

Завдання 2. Пригоди в лісі

Мета: з'ясувати навички ініціативності спілкування.

Процедура виконання. Експериментатор розповідає дітям:

а) Якось йшов лісом заєць і раптом побачив вовка, який потрапив у капкан. Як ти думаєш, що потрібно було зробити вовку, а зайцю? Що вони сказали одне одному? А ще?

б) Сидить Білочка на дереві і милується собою, розчісує гребінцем свій руденький козушок. Раптом біля дерева з'явилася Лисиця. Стоїть і дивиться. Як ти вважаєш, хто перший почав розмову? Що могла сказати Лисиця Білочці? Що відповіла на це білочка? А ще як вона могла б відповісти?

в) Жила в лісі сорока-білобока. Любила вона плескати язиком та спілкуватися з усіма мешканцями лісу. Якось вона пролітала біля двох гарненьких білочок, які радились одна з одною, що їм одягнути на Новорічне свято. Сорока підлетіла до них і сіла поруч. Як ви думаєте, хто перший почав розмову? Що могла сказати сорока-білобока? А що відповіли на це білочки? А ще як вони могли відповісти?

ДОДАТОК Б
РЕЗУЛЬТАТИ КОНСТАТУВАЛЬНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ
ЗА КОЖНИМ ПОКАЗНИКОМ ОКРЕМО

Фонетична компетенція

Показник: правильна вимова звуків

Кількісна обробка експериментальних даних відбувалась за індивідуальними картками. Задля цього у процесі обстеження на кожну дитину було заведено фонетичну картку щодо правильності вимови звуків. Подаємо зразок індивідуальної фонетичної картки.

Індивідуальна фонетична картка

Прізвище, ім'я	Шиплячі			Свистячі			Сонорні		Дзвінкі			Глухі		
	ж	ч	ш	з	ц	с	р	л	в	г	г	п	т	х
Ганна Б.	+	+	Н	С	-	Н	-	+	+	+	+	+	+	+

Де “+” – правильна вимова звука, “-” – дитина не вимовляє звук, “НВ” – нестійка вимова, “СВ” – спотворена вимова, “П” – пропуск звука, “З” – заміна іншим звуком.

Кількісні дані щодо правильної вимови звуків подано в таблиці Б.1.

Таблиця Б.1.

Вимова звуків дітьми (%)

Характер вимови	Групи	Шиплячі			Свистячі			Сонорні		Дзвінкі			Глухі		
		ж	ч	ш	з	с	ц	р	л	в	г	г	п	т	х
Правильна вимова	ЕГ	68	74	78	88	88	84	56	82	100	-	100	100	100	98
	КГ	64	72	78	90	86	84	58	86	100	-	100	100	100	98
	ЕГн	54	64	58	82	78	64	30	68	100	-	90	100	100	94

	КГн	56	66	58	80	76	64	28	64	100	-	90	100	100	92
Пропуск звука	ЕГ	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
	КГ	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-
	ЕГн	-	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-
	КГн	-	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-
Нечітка вимова	ЕГ	32	26	22	12	12	16	34	18	-	-	-	-	-	2
	КГ	36	28	22	10	14	16	36	14	-	-	-	-	-	2
	ЕГн	46	36	42	18	22	36	54	32	-	-	10	-	-	6
	КГн	44	34	42	20	24	36	56	34	-	-	10	-	-	8
Заміна іншим звуком	ЕГ	-	-	-	-	-	-	2	-	-	100	-	-	-	-
	КГ	-	-	-	-	-	-	2	-	-	100	-	-	-	-
	ЕГн	-	-	12	-	-	-	8	-	-	100	-	-	-	-
	КГн	-	-	14	-	-	-	8	-	-	100	-	-	-	-

Показник: розвиток фонематичного слуху

У процесі обстеження на кожну дитину було заведено картку для фіксації розвитку фонематичного слуху. Подаємо зразок індивідуальної картки.

Індивідуальна картка з диференціації звуків

Прізвище, ім'я	Шип- лячі			Свис- тячі			Со- норні		Дзвін- кі			Глухі			Прори- вні		Фрика- тивні	
	ж	ч	ш	з	ц	с	р	л	в	д	г	п	т	к	б	г	дж	жз
Ганна Б.	+	+	-	-	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+

Де “+” – дитина диференціює звуки, “-” – недорозвинуте фонематичне сприймання.

Показник: виразність мовлення

Кількісні дані за означеним показником у виконанні дітьми першого завдання (інтонаційне промовляння речень) обчислювалися таким чином: виконання кожного з 10 завдань оцінювалось за чотирибальною шкалою.

Бал 4 – дитина правильно виконує завдання, правильно виділяє інтонацією окремі слова, ставить логічні наголоси.

Бал 3 – дитина правильно виконує завдання, правильно відповідає на запитання, але в одному-двох реченнях допускає помилку.

Бал 2 – дитина відповідає на запитання, але припускається 3-4 помилок.

Бал 1 – дитина правильно відповідає тільки на одне із запитань .

Бал 0 – дитина не відповідає правильно на жодне запитання або відмовляється відповідати.

Отже, за кожне завдання максимальна кількість балів, яку можна одержати – 4 бали, мінімальна – 0. Дитині пропонувалось 10 речень, тобто максимальна кількість балів, яку можна одержати – 40. За результатами обстеження було визначено коефіцієнт інтонаційної виразності мовлення. Коефіцієнт інтонаційної виразності мовлення вираховувався за формулою: $F = N/M$. Де F - коефіцієнт інтонаційної виразності мовлення, N – кількість набраних дитиною балів, M – загальна кількість балів. Показник коефіцієнту 0,75 – 1 – є високий, 0, 5 – 0,75 – достатній, 0,25 – 0,5 – середній, 0– 0,25 – низький. За аналогічною формулою обчислювалися кількісні дані щодо виконання другого завдання (промовляння скоромовок). Кількісні дані щодо коефіцієнту інтонаційної виразності мовлення подано в таблиці Б.2.

Таблиця Б.2.

Коефіцієнт інтонаційної виразності мовлення

групи	Високий (0,75-1)	Достатній (0, 5-0,75)	Середній (0,25-0,5)	Низький (0,25-0)
ЕГ	-	36	56	8
КГ	-	38	54	8

Лексична компетенція

Показник: словникове багатство

Як уже зазначалось, діти добирали за вказівкою педагога різні частини мови (до відповідних слів). Критерієм визначення рівня лексичного запасу дітей виступила кількість дібраних дитиною слів.

Високий рівень лексичного запасу, якщо було дібрано 6-8 іменників до кожного прикметника, 8-10 прикметників, 8-10 дієслів, 4-5 прислівників. Достатній рівень: 3-5 іменників, 5-7 прикметників, 5-7 дієслів, 2-3 прислівника. Середній рівень: 2-3 іменника, 3-4 прикметника, по 2-4 дієслів, по 1 прислівнику. Низький: по 1 іменнику, 1-2 прикметників, 1 дієслово, не добирає прислівників.

Наступне завдання вимагало добору синонімів та антонімів. Критерієм визначення рівня лексичного запасу дітей виступила кількість дібраних дитиною слів.

Високий рівень: добір 20-25 антонімів з 25 пред'явлених, 12-15 синонімів. Достатній рівень: 15-19 антонімів, 9-11 синонімів. Середній: 10-14 антонімів, 6-8 синонімів. Низький: добір менше 10 антонімів та менше 6 синонімів. Кількісні результати загальних рівнів лексичного запасу дітей подано в таблиці Б.3.

Таблиця Б.3.**Рівні розвитку лексичного запасу дітей (%)**

група	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень	Низький рівень
ЕГ	12	30	34	24
КГ	14	36	30	20

Показник: розуміння семантики слів

З'ясовувалось розуміння дітьми семантики слів: фразеологічних зворотів та переносного значення слів. Задля цього у процесі обстеження на кожну дитину було заведено індивідуальну картку щодо розуміння семантики слів. Зразок такої картки подано у вигляді таблиці (див. таблицю Б.4.).

Таблиця Б.4.**Розуміння дітьми фразеологічних зворотів і переносного значення слів**

Фразеологічні звороти; переносне значення слів	Правильне пояснення	Часткове правильне пояснення	Неправильне пояснення	Відмова пояснити

До високого рівня розуміння семантики слів ми віднесли дітей, які правильно пояснили 13-15 фразеологічних зворотів та 12-15 словосполучень з переносним значенням. Достатній рівень: діти змогли правильно або частково правильно пояснити 8-12 фразеологічних зворотів та 8-11 словосполучень з переносним значенням. Середній рівень: діти тільки частково правильно пояснюють 5-7 фразеологічних зворотів і словосполучень з переносним значенням. Низький рівень: діти частково правильно пояснили менше 5 фразеологічних зворотів та

словосполучень з переносним значенням. Кількісні дані щодо ступеня розуміння дітьми фразеологічних зворотів і словосполучень з переносним значенням подано в таблиці Б.5.

Таблиця Б.5.

Рівні розуміння дітьми фразеологічних зворотів та словосполучень з переносним значенням (%)

група	Високий рівень			Достатній рівень			Середній рівень			Низький рівень		
	ФЗ	ПЗ	СП	ФЗ	ПЗ	СП	ФЗ	ПЗ	СП	ФЗ	ПЗ	СП
ЕГ	-	-	-	22	36	30	54	62	58	24	2	12
КГ	-	-	-	20	34	28	50	60	54	30	6	18

ФЗ – фразеологічні звороти;

ПЗ – словосполучення з переносним значенням;

СП – середній показник – середнє арифметичне за двома завданнями.

Граматична компетенція

Показник: морфологічна правильність мовлення

При обробці одержаних результатів за першим показником перевірялось правильне вживання іменників у родовому відмінку множини й однини, вміння дітей чергувати приголосні у закінченнях дієслів І особи однини і множини теперішнього часу, а також розуміння та вживання іменників, утворених за допомогою зменшувально-пестливих суфіксів.

За результатами виконання дітьми першого завдання був визначений коефіцієнт граматичної правильності мовлення. Коефіцієнт граматичної правильності мовлення вираховувався за формулою:

$$G = \frac{M - N}{M};$$

Де G - коефіцієнт граматичної правильності мовлення, N – кількість допущених дитиною помилок, M – загальна кількість запропонованих граматичних форм. Показник коефіцієнту $0,75 - 1$ – є високий, $0,5 - 0,75$ – достатній, $0,25 - 0,5$ – середній, $0 - 0,25$ – низький. Критерієм оцінки другого завдання виступила кількість дібраних дитиною зменшено-пестливих суфіксів.

Результати двох завдань дозволили визначити рівні морфологічної правильності мовлення.

Так, високий рівень: дитина правильно вживає всі граматичні форми (рід, число, відмінок, час дієслова); дотримується нормативних показників у вживанні суфіксів, префіксів, чергуванні приголосних та інших граматичних форм; розуміє та вживає іменники, утворені за допомогою зменшено-пестливих суфіксів (18-25 з 25 запропонованих) в усіх граматичних формах.

Достатній рівень: правильно вживає всі граматичні форми в мовленні, трапляється від 2 до 5 помилок різного характеру за результатами виконання всіх завдань; називає правильно 14-17 зменшено-пестливих суфіксів.

Середній рівень: в мовленні дітей трапляється 6-8 помилок різного характеру за результатами виконання всіх завдань. Дитина правильно називає 8-13 зменшено-пестливих суфіксів.

Низький рівень: у мовленні дітей налічується до 9 помилок різного характеру за результатами виконання всіх завдань. Вони називають правильно менше 8 зменшено-пестливих суфіксів.

Результати обстеження морфологічної правильності мовлення за двома завданням подано в таблиці Б.6.

Таблиця Б.6.

Рівні розвитку морфологічної правильності мовлення (%)

групи	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень	Низький рівень
ЕГ	18	52	26	4
КГ	20	54	20	6

Показник: синтаксична будова мовлення

За означеним показником з'ясувалась наявність у мовленні дітей різних видів речень та вміння дотримуватись нормативного порядку слів у реченні.

Задля цього розповіді дітей записувались на магнітофонну плівку. Відповіді дітей аналізувалися, дані записувались в "Індивідуальну картку засвоєння синтаксичної будови мовлення". Наводимо індивідуальну картку засвоєння синтаксичної будови мовлення.

Індивідуальна картка засвоєння синтаксичної будови мовлення

Прізвище, ім'я дитини	Кількість речень						Кількість сполучників
	Прості, непоширені	Прості, поширені	Складні		З прямою мовою	З однорідними членами	
			Складносурядні	Складнопідрядні			

Як і за попередніми показниками, було виокремлено високий, достатній, середній і низький рівні засвоєння синтаксичної будови мовлення. Показниками високого рівня засвоєння синтаксичної будови мовлення виступили вміння дитини будувати просте поширене речення з однорідними членами; складносурядне речення із сполучниками (до

13-15 слів); складнопідрядне речення із сполучниками (до 15-20 слів); речення із прямою мовою (без допомоги дорослого); вміння дотримуватись правильного (нормативного) порядку слів у реченні; вживання до 20-25 сполучників і сполучних слів; у розповіді налічується до 15 речень різного типу.

Для достатнього рівня засвоєння синтаксичної будови мовлення характерно: вміння будувати просте поширене речення з однорідними членами; складносурядне речення із сполучниками (до 12 слів); складнопідрядне речення із сполучниками (до 15 слів); речення із прямою мовою (з допомогою дорослого). Спостерігається порушення подекуди нормативного порядку слів у реченні. Діти вживають до 15 сполучників і сполучних слів; у розповіді налічується до 10 речень різного типу.

Середній рівень: діти цього рівня будують прості речення без однорідних членів; складносурядне речення здебільшого без сполучників (до 10 слів); складнопідрядне речення із сполучниками (до 10 слів); не вміють самостійно будувати речення із прямою мовою. Досить часто спостерігається порушення нормативного порядку слів у реченні; вживає до 5-8 сполучників і сполучних слів; у розповіді налічується до 7-8 речень, здебільшого прості поширені та складносурядні.

Низький: будує прості непоширені речення; складносурядні речення здебільшого без сполучників (до 6-8 слів); складнопідрядне речення із сполучниками (до 8-9 слів); відсутні речення з однорідними членами та з прямою мовою, досить часто порушення нормативного порядку слів у реченні; вживає до 5 сполучників і сполучних слів; у розповіді налічується до 5 речень, здебільшого прості непоширені, поширені та складносурядні.

Кількісні результати засвоєння дітьми синтаксичної будови мовлення подано в таблиці Б.7.

Таблиця Б.7.

Рівні засвоєння дітьми синтаксичної будови мовлення

	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень	Низький рівень
ЕГ	18	48	30	4
КГ	16	46	32	6

Показник: наявність оцінно-контрольних дій

Вміння дітей оцінювати і контролювати мовлення одноліток, своє власне мовлення з'ясувалось за адаптованою методикою А.М. Богуш [18:212]

Показник сформованості оцінно-контрольних дій обчислювався за формулою:

$$F = \frac{n}{m} \quad [\text{с. 212}], \text{ де}$$

де F – показник сформованості оцінно-контрольних дій, n – кількість знайдених помилок, m – загальна кількість помилок. Показник F – 0,75 – 1 – є високим; 0,5 – 0,75 – достатній; 0,25 – 0,5 – середній; 0 – 0,25 – низький.

Кількісні дані сформованості оцінно-контрольних дій у дітей подано в таблиці Б.8.

Таблиця Б.8.

Показник сформованості оцінно-контрольних дій (%)

гру па	Високий рівень (0,75-1)			Достатній рівень (0,5-0,75)			Середній рівень (0,25-0,5)			Низький рівень (0-0,25)		
	ВОК	СОК	с. р.	ВОК	СОК	с. р.	ВОК	СОК	с. р.	ВОК	СОК	с. р.
ЕГ	-	-	-	34	18	26	42	36	40	24	46	34
КГ	-	-	-	36	18	28	40	34	36	24	48	36

ВОК – взаємооцінка і контроль;

СОК – самооцінка і контроль;

С.р. – середній результат, який обчислювався шляхом знаходження середнього арифметичного за двома завданнями.

Діамонологічна компетенція

Показник: вміння будувати діалог з партнером

У межах означеної компетенції з'ясовувалась насамперед уміння дітей самостійно будувати діалог.

Показниками сформованості розвитку діалогічного мовлення виступили:

Для високого рівня: у структурі діалогу – 7-8 діалогічних едностей, діалоги мають складну структуру, використовуються різноманітні види реплік: узагальнення, запитання – повідомлення, пропозиція – згода, прохання – відмова. Репліки-реакції часто повторюють репліки-стимули. Діти означеного рівня складають діалог без допомоги експериментатора, виявляють ініціативу і активність у складанні діалогу.

Для достатнього рівня: наявність 5-6 діалогічних едностей у структурі діалогу, діалоги короткі за структурою, репліки складаються з одного речення. Діти складають діалог без допомоги експериментатора, виявляють ініціативу і активність у складанні діалогу.

Для середнього рівня: наявність 3-4 діалогічних едностей; діалог будують з допомогою експериментатора, використовують прості, короткі, однослівні речення. Спостерігається подекуди часткове

заміщення реплік жестами; відсутня активність й ініціативність; діалог будується за схемою: “стимул-відповідь”.

Для низького рівня: наявність 1-2 діалогічних єдностей, відсутність самостійності й ініціативи. Діти пасивні, постійно потребують допомоги експериментатора.

Кількісні дані щодо розвитку діалогічного мовлення подано в таблиці Б.9.

Таблиця Б.9.

Рівні розвитку діалогічного мовлення

групи	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень	Низький рівень
ЕГ	16	52	22	10
КГ	18	50	20	12

Показник: зв'язні висловлювання репродуктивного характеру

За означеним показником з'ясувались уміння дітей передавати знайомі літературні тексти (оповідання, казки) та складання розповіді за сюжетною дидактичною картиною. Показниками рівнів розвитку монологічного мовлення репродуктивного характеру виступили:

Високий рівень: вміння передавати текст самостійно відповідно до вказівки педагога (повно, за частинами, вибірково, від імені героя та ін.), без пауз і пропусків тексту, із вдалою заміною слів автора словами синонімами. Вміння самостійно складати розповіді за сюжетною картинкою, придумувати назву до своєї розповіді, кількість речень у розповіді 10 – 15.

Достатній рівень: вміння передавати текст самостійно і з допомогою вихователя; у процесі розповіді подекуди наявні паузи і незначні пропуски тексту, невдале використання синонімів. Кількість речень у розповіді – до 10, вміння придумувати назву розповіді.

Середній рівень: переказує текст з допомогою вихователя, не дотримується вказівки; наявні паузи, незначні пропуски тексту, невдале використання синонімів. Кількість речень у розповіді – до 7-8 речень, не вміє придумувати назву розповіді.

Низький рівень: переказує текст не повно, із значною допомогою вихователя, не дотримується вказівки, наявні паузи, пропуски тексту. Кількість речень у розповіді – до 5 речень, не вміє придумувати назву розповіді.

Кількісні результати щодо розвитку монологічного мовлення репродуктивного характеру подано в таблиці Б.10.

Таблиця Б.10.

Рівні розвитку монологічного мовлення репродуктивного характеру (%)

групи	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень	Низький рівень
ЕГ	36	40	16	8
КГ	34	42	14	10

Показник: зв'язні висловлювання творчого характеру

Для з'ясування рівня розвитку монологічного мовлення творчого характеру дітям пропонувалось самостійно скласти казку з відповідною назвою, а також творчу розповідь на відповідну тему. Показниками рівнів розвитку монологічного мовлення творчого характеру виступили:

- для високого рівня: вміння самостійно придумувати назву казки; відповідність назви і змісту казки; доцільна співвіднесеність фантастичних і реальних подій в казкових ситуаціях, їх оригінальність; вміння співвідносити запропоновану тему творчої розповіді із її сюжетом; кількість речень у розповіді – до 15;

- для достатнього рівня: вміння самостійно і з допомогою вихователя придумувати назву казки; відповідність назви і змісту казки; подекуди недоцільна співвіднесеність фантастичних і реальних подій в казкових ситуаціях, їх оригінальність; вміння співвідносити запропоновану тему творчої розповіді із її сюжетом; кількість речень у розповіді – до 10;
- для середнього рівня: вміння з допомогою вихователя придумувати назву казки; спостерігається деяка невідповідність назви і змісту казки; подекуди недоцільна співвіднесеність фантастичних і реальних подій в казкових ситуаціях; вміння з допомогою педагога співвідносити запропоновану тему творчої розповіді із її сюжетом; кількість речень у розповіді – до 7-8;
- для низького рівня: вміння із значною допомогою вихователя придумувати назву казки; характерна невідповідність назви і змісту казки; недоцільна співвіднесеність фантастичних і реальних подій в казкових ситуаціях; вміння з допомогою педагога співвідносити запропоновану тему творчої розповіді із її сюжетом; кількість речень у розповіді – до 6.

Кількісні показники щодо розвитку монологічного мовлення творчого характеру подано в таблиці Б.11.

Таблиця Б.11

Рівні розвитку монологічного мовлення творчого характеру (%)

групи	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень	Низький рівень
ЕГ	24	48	16	12
КГ	22	50	18	10

Комунікативна компетенція

Показник: наявність формул мовленнєвого етикету

Комунікативна компетенція передбачала насамперед уміння дитини спілкуватись з іншими людьми (однолітками, дорослими знайомими і незнайомими), використовувати відповідні засоби виразності та ініціативні прояви. Відтак, ми з'ясували наявність у мовленні дітей формул мовленнєвого етикету, які є невід'ємним чинником комунікації.

Показниками рівнів вживання дітьми формул мовленнєвого етикету виступили:

- для високого рівня: 5-6 формул мовленнєвого етикету в кожній комунікативній ситуації; до 10 ввічливих слів;
- для достатнього рівня: 4-5 формул мовленнєвого етикету в кожній комунікативній ситуації; до 8 ввічливих слів;
- для середнього рівня: 3-4 формули мовленнєвого етикету в кожній комунікативній ситуації; до 6 ввічливих слів;
- для низького рівня: 1-2 формул мовленнєвого етикету в кожній комунікативній ситуації; до 2-3 ввічливих слів (або вони відсутні).

Кількісні показники вживання дітьми формул мовленнєвого етикету подано у таблиці Б.12.

Таблиця Б.12.

Рівні вживання дітьми формул мовленнєвого етикету (%)

Група	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень	Низький рівень
ЕГ	-	24	48	28
КГ	-	22	46	32

Показник: ініціативність спілкування

Завданнями констатуючого експерименту передбачалось з'ясувати вміння дітей виявляти ініціативність у спілкуванні з однолітками і дорослими. Показниками ініціативності спілкування виступили:

Високий рівень прояву ініціативності спілкування – дитина виявляє ініціативність у 8-9 ситуаціях; достатній рівень – у 6-7 ситуаціях; середній рівень – у 4-5 ситуаціях; низький рівень – в 1-3 ситуаціях.

Кількісні дані щодо прояву рівнів сформованості ініціативності у спілкуванні подано в таблиці Б.13.

Таблиця Б.13.

Рівні сформованості ініціативності спілкування (%)

Група	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень	Низький рівень
ЕГ	-	20	46	34
КГ	-	18	50	32

ДОДАТОК В

РІВНІ ВОЛОДІННЯ ДІТЬМИ РІДНОЮ МОВОЮ (ЗА Н.С.ШИЛІНОЮ)

Рівні сформованості фонетичної компетенції.

Високий рівень фонетичної компетенції: дитина правильно вимовляє всі звуки рідної мови; в неї добре розвинений фонематичний слух, високий коефіцієнт правильності вимови (0,9 – 1), вона розрізняє на слух всі звуки рідної мови, коефіцієнт розвитку фонематичного слуху – високий (0,9 – 1); характерний високий показник коефіцієнта інтонаційної виразності мовлення (0,75 – 1), влучно застосовує логічний наголос, вміє свідомо змінювати темп та силу голосу в монологічному мовленні.

Достатній рівень: дитина правильно вимовляє майже всі звуки рідної мови, припускається помилок у вимові одного-двох звуків або пропускає звук [p], у неї достатній коефіцієнт правильності вимови (0,7–0,9); достатньо розвинений фонематичний слух, вона розрізняє на слух всі звуки рідної мови; трапляються подекуди помилки у розрізненні дзвінких і глухих приголосних; коефіцієнт розвитку фонематичного слуху = 0,7 – 0,9; характерний достатній показник коефіцієнта інтонаційної виразності мовлення (0,5 – 0,75), регулює темп і силу голосу в монологічному мовленні.

Середній рівень: діти вимовляють правильно більшість звуків рідної мови; проте їм характерна спотворена вимова шиплячих, нечітка вимова деяких свистячих звуків, не вимовляють сонорні звуки; коефіцієнт правильності вимови звуків = 0,5 – 0,7; щодо фонематичного слуху, то діти розрізняють на слух майже всі звуки рідної мови; трапляються помилки у розрізненні шиплячих, фрикативних. Коефіцієнт розвитку фонематичного слуху = 0,5 – 0,7; показник коефіцієнта виразності мовлення виражений слабко (0,25 – 0,5), рідко виділяють інтонацією слова або виділяють неправильно; недостатньо контролюють темп і силу голосу в монологічному мовленні.

Низький рівень: дитина припускається помилок у вимові більшості звуків; спостерігається пом'якшення звуків; спотворено вимовляє шиплячі, свистячі, не вимовляє сонорні звуки. Характерна нечітка вимова більшості звуків та заміна деяких звуків іншими. Коефіцієнт правильності вимови звуків = 0,3 – 0,5. для неї характерний низький розвиток фонематичного слуху, дитина не розрізняє на слух свистячі, шиплячі та фрикативні звуки, нечітко диференціює глухі звуки. Коефіцієнт розвитку фонематичного слуху = 0,3 – 0,5; показник коефіцієнта виразності мовлення майже не виражений (0,25 – 0). Мовлення не виразне, дитина не виділяє інтонаційно слова, не вміє ставити логічний наголос, не контролює і не може змінювати в разі потреби темп та силу голосу в монологічному мовленні, їхнє мовлення емоційно бідне, незабарвлене.

Рівні лексичної компетенції.

Високий рівень лексичної компетенції: у дітей цього рівня великий лексичний запас. Дитина виконує всі завдання, добирає до 6-8 іменників до кожного прикметника, 8-10 прикметників, 8-10 дієслів, 4-5 прислівників; розуміє значення слів: правильно пояснює 13-15 фразеологічних зворотів та 12-15 словосполучень з переносним значенням, знаходить для словосполучень синонімічну або еквівалентну заміну (“золоті руки – все вміє робити”, “колючий вітер – сильний, холодний, неприємний”, “легкий вітерець – ледве відчутний, трохи прохолодний”, “золоте волосся – блискуче”, “веселий дощик – невеликий, теплий, коли сонце світить”).

Достатній рівень: діти правильно виконують більшість завдань; добирають до слів 3-5 іменників, 5-7 прикметників, 5-7 дієслів, 2-3 прислівника; можуть правильно або частково правильно пояснити 8-12 фразеологічних зворотів та 8-11 словосполучень з переносним значенням; знаходять для словосполучень синонімічну або еквівалентну заміну (“колючий вітер – сильний, холодний, неприємний”).

Середній рівень: характерний середній рівень лексичного запасу: виконує не всі завдання, добирає до слів 2-3 іменника, 3-4 прикметника, по 2-4 дієслів, по 1 прислівнику; дитина тільки частково правильно пояснює 5-7 фразеологічних зворотів та словосполучень з переносним значенням.

Низький рівень: діти цього рівня правильно виконують одне або два завдання, добирають по 1 іменнику, 1-2 прикметників, 1 дієслово; відсутні прислівники. Вони не можуть пояснити слів з переносним значенням, неправильно пояснюють значення більшості фразеологічних зворотів, не вміють знаходити для словосполучень синонімічну або еквівалентну заміну, а пов'язують зміст словосполучення лише з прямим змістом (“золоті руки – вони блищать, як золото”).

Рівні сформованості граматичної компетенції.

Високий рівень граматичної компетенції: дитина правильно вживає всі граматичні форми (рід, число, відмінок, час дієслова); дотримується нормативних показників у вживанні суфіксів, префіксів, чергуванні приголосних та інших граматичних форм, розуміє та вживає іменники, утворені за допомогою зменшено-пестливих суфіксів (18-25 з 25 запропонованих) в усіх граматичних формах. Коефіцієнт морфологічної правильності мовлення є високим (0,75 – 1). Вміє будувати просте поширене речення з однорідними членами; складносурядне речення із сполучниками (до 13-15 слів); складнопідрядне речення із сполучниками (до 15-20 слів); речення із прямою мовою (без допомоги дорослого), характерний правильний (нормативний) порядок слів у реченні; вживає до 20-25 сполучників і сполучних слів; в розповіді налічується до 15 речень різного типу. Високий коефіцієнт сформованості оцінно-контрольних дій (0,75 – 1).

Достатній рівень: дитина правильно вживає всі граматичні форми в мовленні, трапляється від 2 до 5 помилок різного характеру за результатами виконання всіх завдань; називає правильно 14-17

зменшено-пестливих суфіксів. Коефіцієнт морфологічної правильності мовлення – 0,5 – 0,75. Вміє будувати просте поширене речення з однорідними членами; складносурядне речення із сполучниками (до 12 слів); складнопідрядне речення із сполучниками (до 15 слів); речення із прямою мовою (з допомогою дорослого). Подекуди спостерігається порушення нормативного порядку слів у реченні; вживає до 15 сполучників і сполучних слів; у розповіді налічується до 10 речень різного типу. Достатній коефіцієнт – 0,5 – 0,75 розвитку оцінно-контрольних дій.

Середній рівень: у мовленні дитини трапляється 6-8 помилок різного характеру за результатами виконання всіх завдань; називає 8-13 зменшено-пестливих суфіксів правильно. Коефіцієнт морфологічної правильності мовлення становить 0,25 – 0,5. Будує прості речення без однорідних членів; складносурядне речення здебільшого без сполучників (до 10 слів); складнопідрядне речення із сполучниками (до 10 слів); не вміє самостійно будувати речення із прямою мовою, досить часто спостерігаються порушення нормативного порядку слів у реченні. Дитина вживає до 5-8 сполучників і сполучних слів; у розповіді налічується до 7-8 речень, здебільшого прості поширені та складносурядні. Показник сформованості оцінно-контрольних дій дорівнює 0,25 – 0,5.

Низький рівень: у мовленні дитини трапляється до 9 помилок різного характеру за результатами виконання всіх завдань; називає правильно менше 8 зменшено-пестливих суфіксів. Коефіцієнт сформованості морфологічної правильності мовлення дорівнює 0 – 0,25. Дитина будує прості непоширені речення, складносурядні речення здебільшого без сполучників (до 6-8 слів); складнопідрядне речення із сполучниками (до 8-9 слів); відсутні речення з однорідними членами та з прямою мовою, досить часто спостерігаються порушення нормативного порядку слів у реченні. Вживає до 5 сполучників і сполучних слів; у

розповіді налічується до 5 речень, здебільшого прості непоширені, поширені та складносурядні; коефіцієнт розвитку оцінно-контрольних дій становить 0 – 0,25.

Рівні сформованості діалоногічної компетенції.

Високий рівень діалоногічної компетенції: у складанні діалогу дітей цього рівня налічується 7-8 діалогічних єдностей, діалоги мають складну структуру, використовуються різноманітні види реплік – узагальнення, запитання – повідомлення, пропозиція – згода, прохання – відмова, але репліки-реакції часто повторюють репліки-стимули. Діти вміють самостійно складати діалог без допомоги експериментатора; виявляють ініціативу і активність у складанні діалогу; вміють переказувати текст самостійно відповідно вказівки педагога (повно, за частинами, вибірково, від імені героя та ін.), без пауз і пропусків тексту, з вдалою заміною слів автора словами синонімами. Самостійно складають розповіді за сюжетною картинкою, придумують назву до своєї розповіді. Для розповіді характерний динамічний розвиток сюжетної лінії, плавність, виразність мовлення. Кількість речень у розповіді до 10 – 15. Самостійно придумують назву казки, яка відповідає змісту казки; наявна доцільна співвіднесеність фантастичних і реальних подій в казкових ситуаціях, їх оригінальність; вміють співвідносити запропоновану тему творчої розповіді із її сюжетом; для розповіді і казки характерні логічність, закінченість побудови, граматична правильність мовлення, використання інтонаційних засобів виразності. Кількість речень у розповіді – до 15.

Достатній рівень: у складанні діалогу налічується 5-6 діалогічних єдностей, діалоги короткі за структурою, репліки складаються з одного речення; самостійно складають діалог без допомоги експериментатора, виявляють ініціативу і активність у складанні діалогу; вміють переказувати текст самостійно і з допомогою вихователя, подекуди наявні паузи і незначні пропуски тексту; невдало використовують

синоніми. Кількість речень у розповіді – до 10. Діти придумують назву розповіді і казки (з допомогою вихователя), яка відповідає змісту. Спостерігається подекуди недоцільна співвіднесеність фантастичних і реальних подій в казкових ситуаціях. Вміють співвідносити запропоновану тему творчої розповіді із її сюжетом; кількість речень у розповіді – до 10.

Середній рівень: діалог налічує 3-4 діалогічні єдності; діти використовують прості, короткі, однослівні речення; подекуди заміщують репліки жестами; відсутні активність й ініціативність. Діалог будується за схемою: “стимул-відповідь”; переказують текст з допомогою вихователя, не дотримуються вказівки; наявні паузи, незначні пропуски тексту, невдале використання синонімів. Кількість речень у розповіді сягає 7-8 речень; діти не вміють придумувати вдалу назву розповіді і казки; спостерігається невідповідність назви і змісту казки і недоцільна співвіднесеність фантастичних і реальних подій в казкових ситуаціях; з допомогою педагога співвідносять запропоновану тему творчої розповіді із її сюжетом. Для розповідей характерна певна нелогічність, помилки у структурній побудові тексту; кількість речень у розповіді – до 7-8.

Низький рівень: діалог налічує 1-2 діалогічні єдності, відсутні самостійність й ініціативність. Діти пасивні, постійно потребують допомоги експериментатора; вони переказують текст не повно, із значною допомогою вихователя, не дотримуються вказівки, наявні паузи, пропуски тексту; кількість речень у розповіді – до 5 речень, не вміють придумувати назву розповіді і казки без допомоги вихователя; характерна невідповідність назви і змісту казки та недоцільна співвіднесеність фантастичних і реальних подій в казкових ситуаціях. З допомогою педагога співвідносять запропоновану тему творчої розповіді із її сюжетом; для розповіді характерна нелогічність, помилки у структурній побудові тексту; кількість речень у розповіді – до 6.

Рівні сформованості комунікативної компетентності.

Високий рівень комунікативної компетенції: у мовленні дитини налічується 5-6 формул мовленнєвого етикету в кожній комунікативній ситуації; до 10 ввічливих слів; вдало використовує мовленнєві штампи; дитина виявляє ініціативність у 8-9 ситуаціях, активно вступає в бесіду.

Достатній рівень: у мовленні дитини налічується 4-5 формул мовленнєвого етикету в кожній комунікативній ситуації; до 8 ввічливих слів; вдало використовує мовленнєві штампи в різних ситуаціях спілкування, крім деяких (наприклад, ситуація конфлікту); дитина виявляє ініціативність у 6-7 ситуаціях.

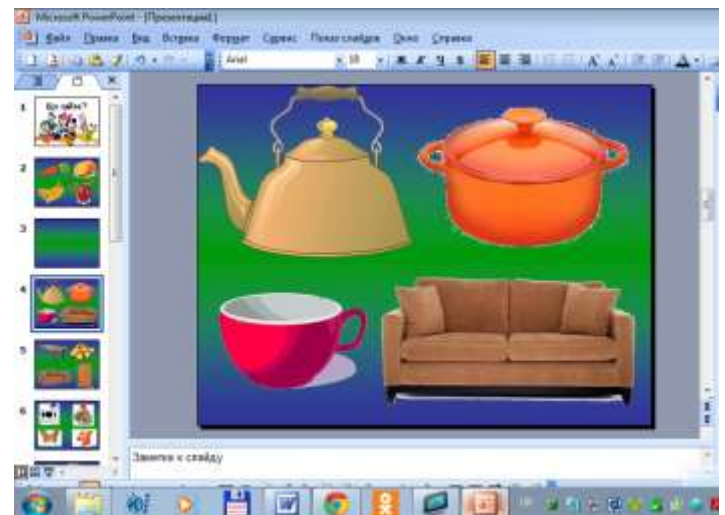
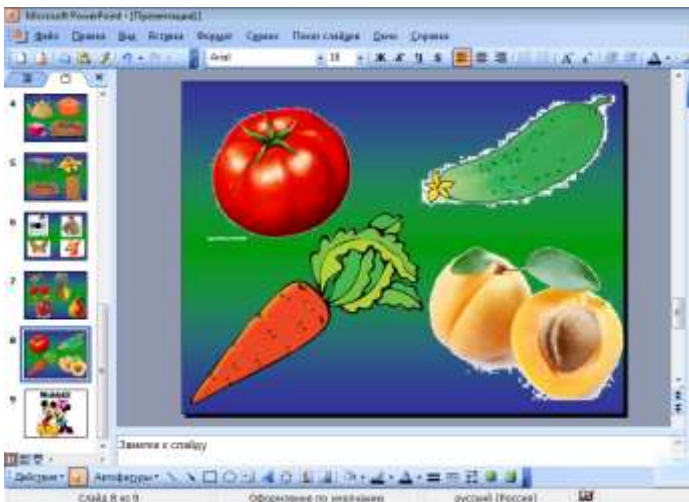
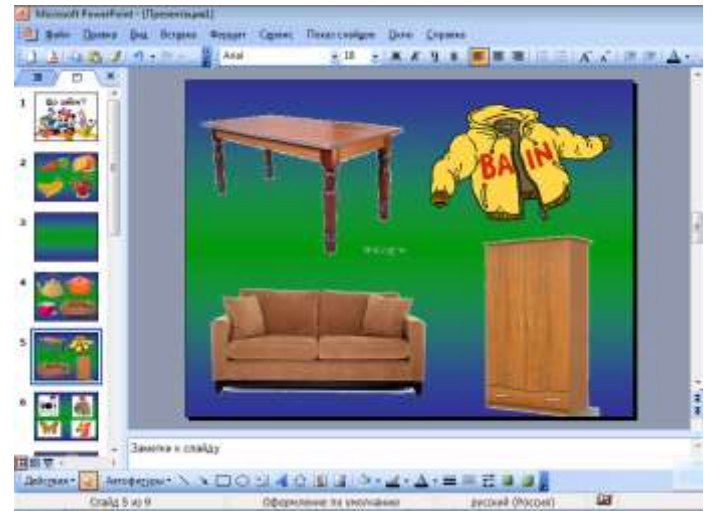
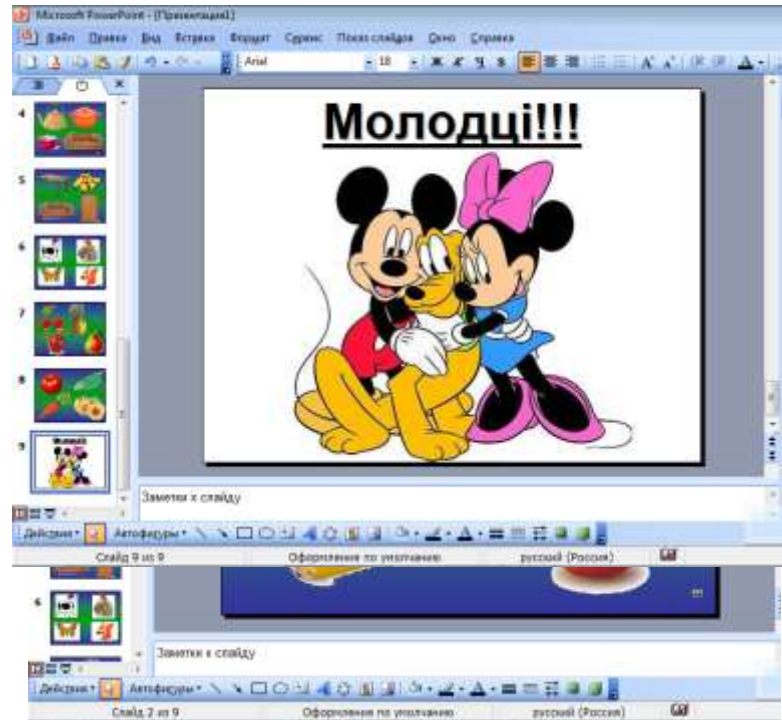
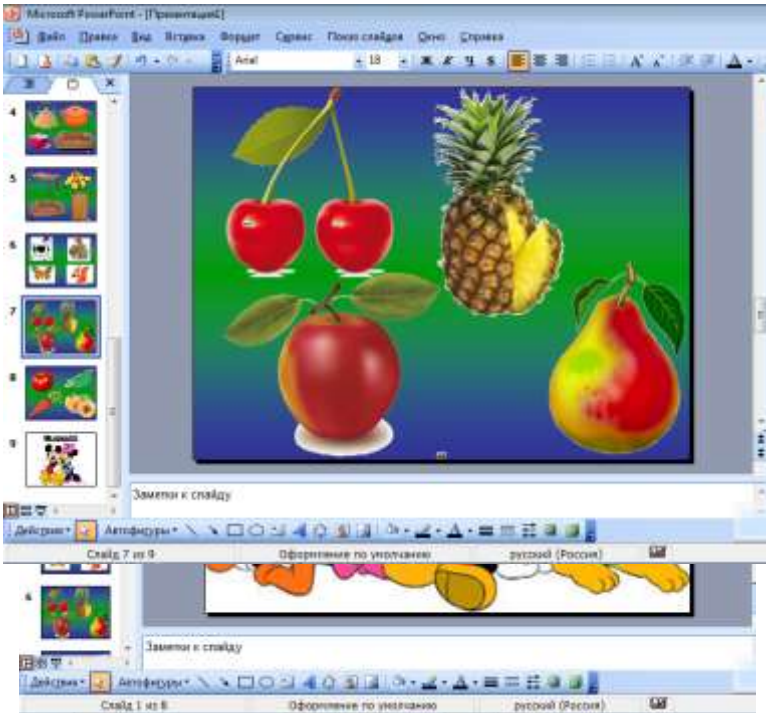
Середній рівень: у мовленні дитини налічується 3-4 формули мовленнєвого етикету в кожній комунікативній ситуації; до 6 ввічливих слів; вдало використовує мовленнєві штампи лише в деяких ситуаціях спілкування; дитина виявляє ініціативність у 4-5 ситуаціях; вступає в бесіду лише після заохочення дорослого.

Низький рівень: у мовленні дитини налічується 1-2 формули мовленнєвого етикету в кожній комунікативній ситуації; до 2-3 ввічливих слів; вдало використовує мовленнєві штампи лише в деяких ситуаціях спілкування; дитина виявляє ініціативність у 1-3 ситуаціях; пасивна, вступає в бесіду лише після заохочення дорослого.

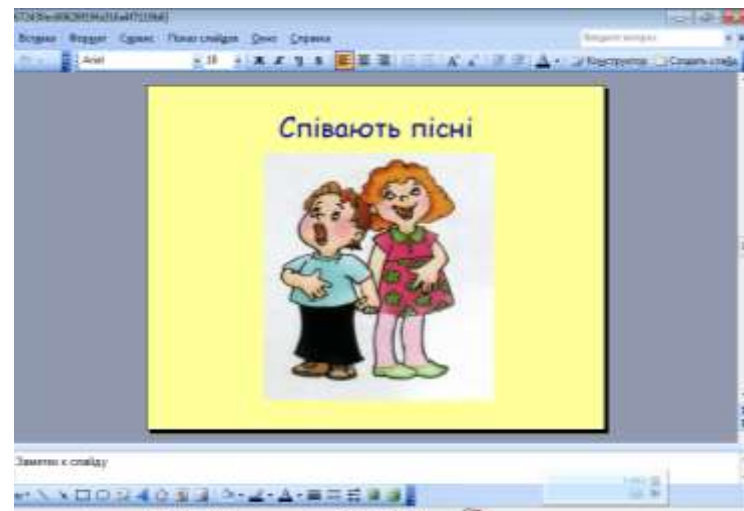
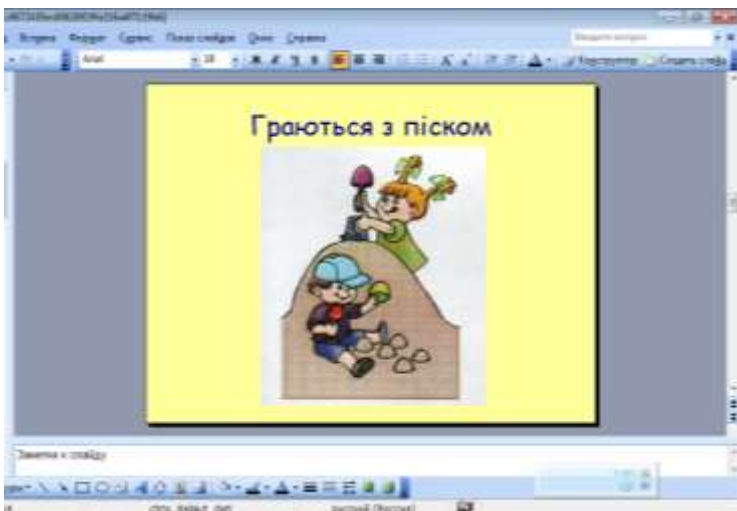
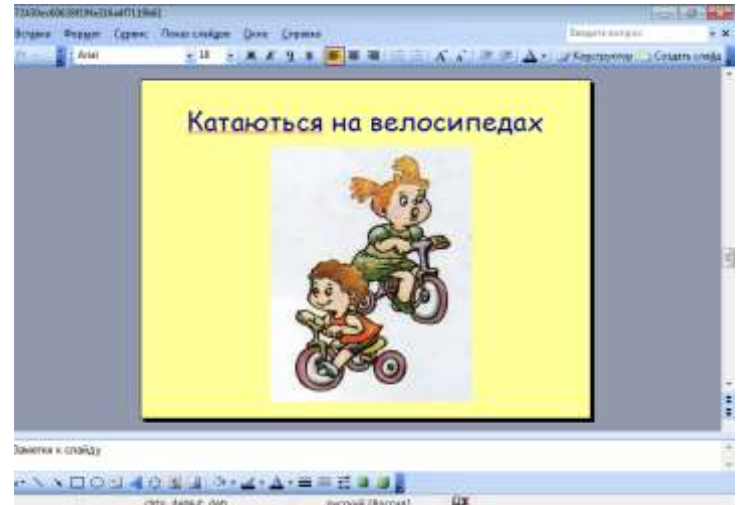
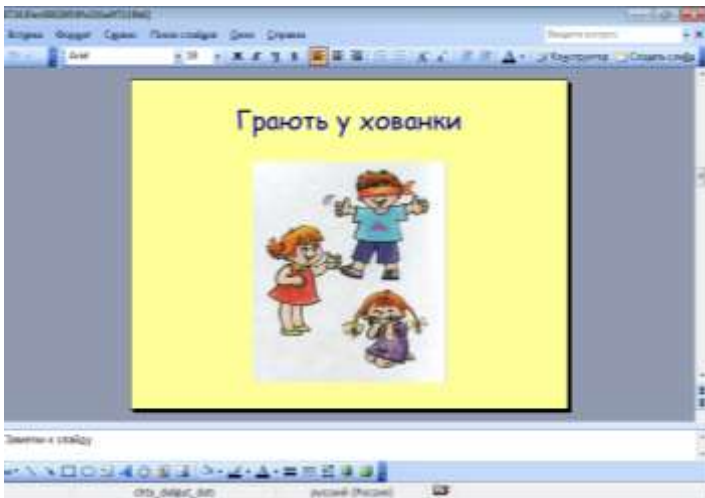
ДОДАТОК Г

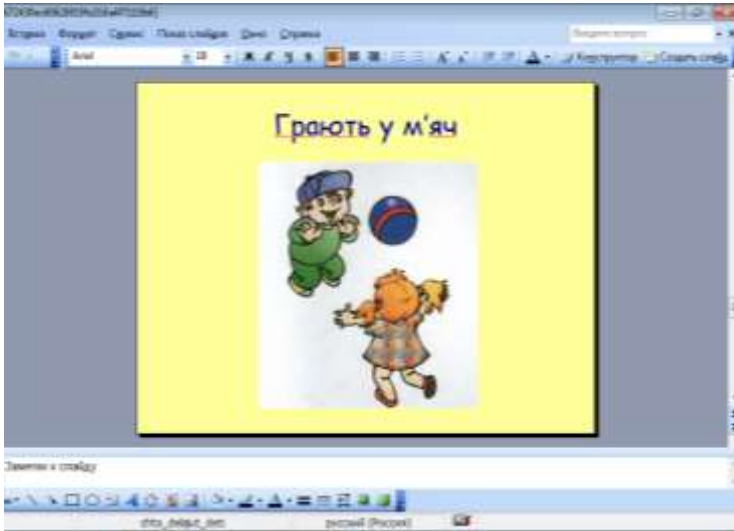
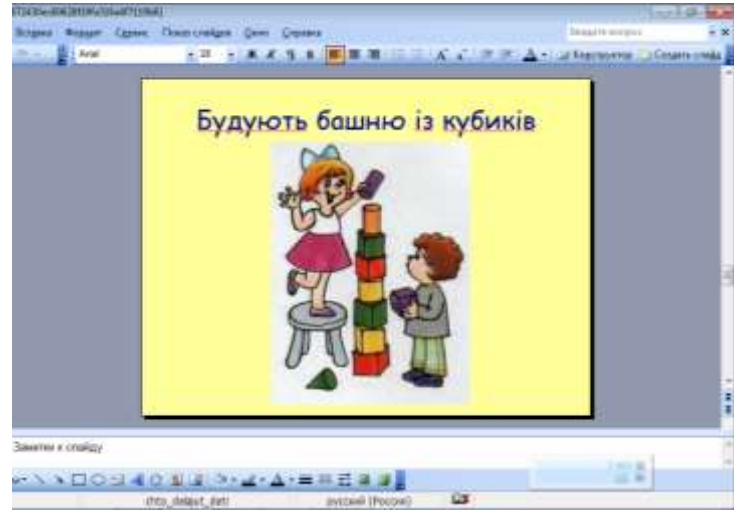
Дидактична мультимедійна гра «Що зайве?»

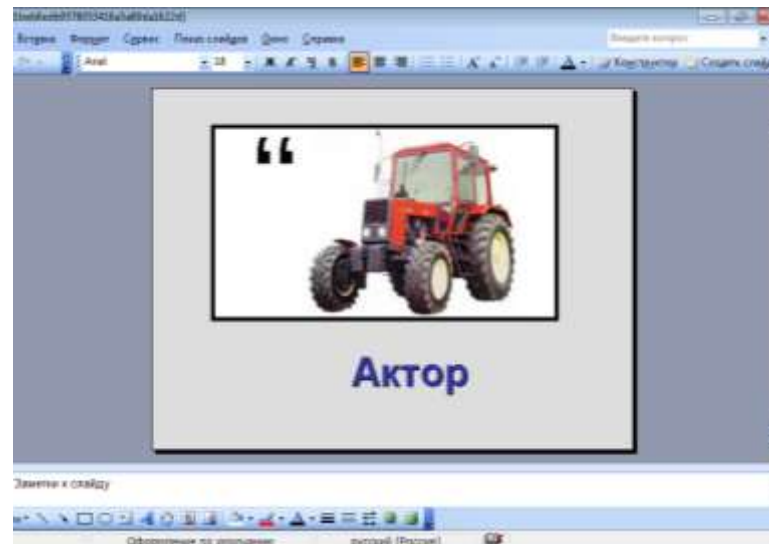
ДОДАТОК Д

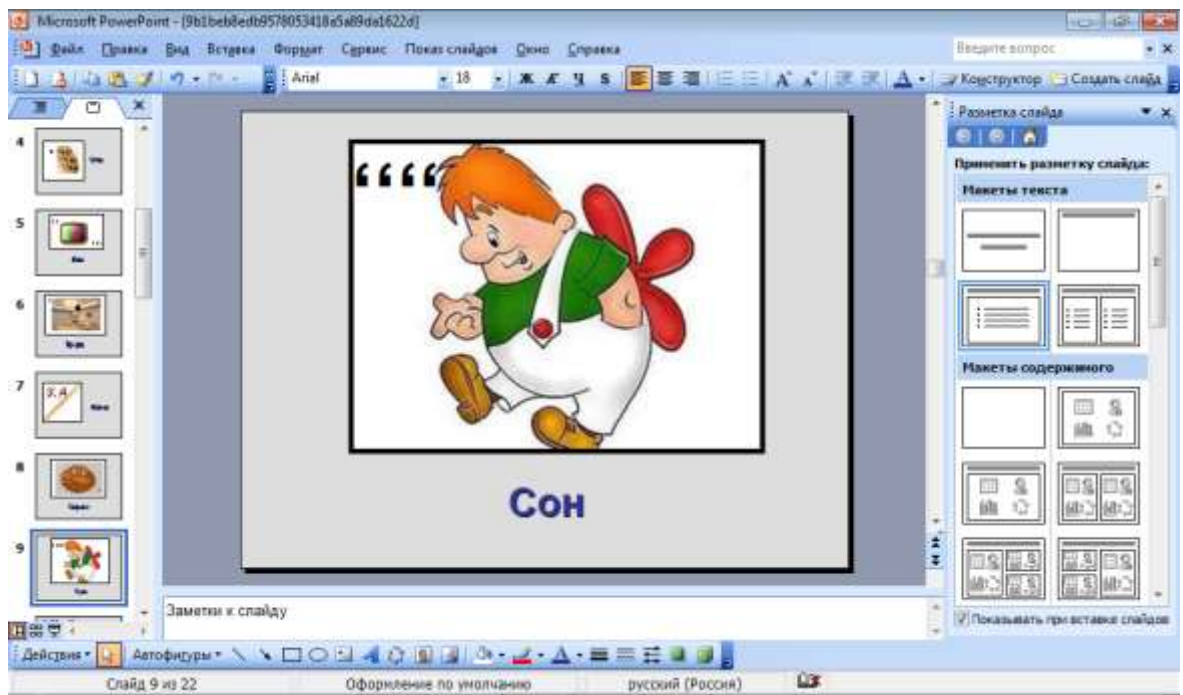
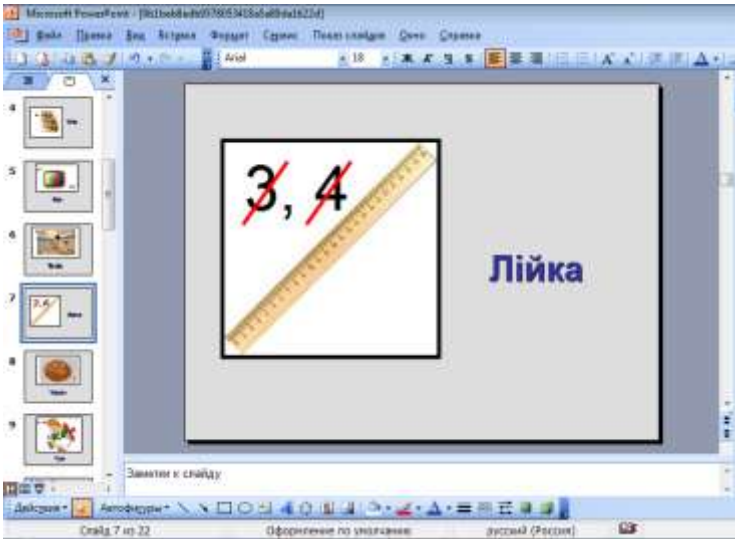
Дидактична мультимедійна гра «Чим займаються діти?»

ДОДАТОК Е ВРАЗОК ПРЕЗЕНТАЦІЇ «РЕБУСИ»

ДОДАТОК 3
Комплекси вправ для профілактики
втомлюваності зору

Комплекс № 1

Вправи виконуються у положенні сидячи на килимку.

1. Міцно заплющити очі на 3-5 секунд, розплющити на 2-3 секунди. Вправу повторити 4-6 разів. (вправа зміцнює м'язи повік, сприяє кращому кровообігу, розслабляє м'язи очей);

2. Скліпити повіки. Вказівним і середнім пальцем масажувати їх протягом 50-60 секунд (вправа розслабляє м'язи, поліпшує кровообіг);

3. Подивитися вдалечінь перед собою (можна у вікно) 2-3 секунди, потом перевести свій погляд на кінчик носа на 3-4 секунди. Повторити вправу 5-6 разів. (тренує здатність тривалий час дивитися на розміщенні близько предмети);

4. Поставити вказівний палець правої руки на кінчик носа. Подивитися на нього кожним оком по черзі, заплющити очі, розплющити. Повторити вправу 3-5 разів.

Комплекс № 2

Вправи виконуються у положенні сидячи на килимку.

1. Міцно заплющити очі на 3-5 секунд, розплющити на 2-3 секунди. Вправу повторити 4-6 разів.

2. Часто кліпати очима протягом 30 секунд (сприяє поліпшенню кровообігу);

3. Скліпити повіки. Вказівним і середнім пальцем масажувати їх протягом 50-60 секунд;

4. Подивитися вдалечінь перед собою (можна у вікно) 2-3 секунди, потом перевести свій погляд на кінчик носа на 3-4 секунди. Повторити вправу 5-6 разів.

Комплекс № 3

Вправи виконуються у положенні сидячи на килимку.

1. Міцно заплющити очі на 3-5 секунд, розплющити на 2-3 секунди. Вправу повторити 4-6 разів;
2. Часто кліпати очима протягом 30 секунд;
3. Подивитися вдалечінь перед собою (можна у вікно) 2-3 секунди, потім перевести свій погляд на кінчик носа на 3-4 секунди. Повторити вправу 5-6 разів;
4. Поставити вказівний палець правої руки на кінчик носа. Подивитися на нього кожним оком по черзі, заплющити очі, розплющити. Повторити вправу 3-5 разів.

Комплекс № 4

Вправи виконуються у положенні сидячи на килимку.

1. Міцно заплющити очі на 3-5 секунд, розплющити на 2-3 секунди. Вправу повторити 4-6 разів.
2. Часто кліпати очима протягом 30 секунд;
3. Скліпати повіки. Вказівним і середнім пальцем масажувати їх протягом 50-60 секунд;
4. Поставити вказівний палець правої руки на кінчик носа. Подивитися на нього кожним оком по черзі, заплющити очі, розплющити. Повторити вправу 3-5 разів.

Комплекс № 5

Вправи виконуються у положенні сидячи на килимку.

1. Часто кліпати очима протягом 30 секунд;
2. Трьома пальцями обох рук легко натиснути на повіки і тримати 2 секунди. Зняти пальці з повік. Повторити вправу 3-4 рази (вправа поліпшує циркуляцію рідини всередині ока);
3. Робити витягнутою вперед рукою колові рухи і стежити очима за ними протягом 3-4 секунд. Міняючи руки повторити вправу 4-5 разів (вправа розвиває координацію складних рухів, зміцнює вестибулярний апарат);

4. Потерти долоні одна об одну. Прикрити ними заплющені очі на 1 хвилину. Розплющити очі. Повторити вправу 2-3 рази.

Комплекс № 6

Вправи виконуються у положенні сидячи на килимку.

1. Часто кліпати очима протягом 30 секунд;
2. Робити витягнутою вперед рукою колові рухи і стежити очима за ними протягом 3-4 секунд. Мінючи руки повторити вправу 4-5 разів;
3. Потерти долоні одна об одну. Прикрити ними заплющені очі на 1 хвилину. Розплющити очі. Повторити вправу 2-3 рази;
4. Поставити вказівний палець правої руки на кінчик носа. Подивитися на нього кожним оком по черзі, заплющити очі, розплющити. Повторити вправу 3-5 разів.

Комплекс № 7

Вправи виконуються у положенні сидячи на килимку.

1. Робити колові рухи очима в різних напрямках . Повторити вправу 3-6 разів (сприяє розвитку складних рухів, зміцнює вестибулярний апарат.);
2. Закрити повіки, очі вгору-вниз, вправо-вліво. Повторити 4-6 разів (вправа зміцнює м'язи очей);
3. Заплющити очі. По черзі розплющувати то праве то ліве око. Повторити 6-8 разів.

Комплекс № 8

Вправи виконуються в положенні сидячи на стільчику.

1. Сісти на стільчик, заплющити очі на 3-5 секунд, розплющити. Повторити 4-5 разів.
2. Сісти на край стільчика, опустити голову вниз, нахилити тулуб уперед, заплющити очі на 3-5 секунд, розплющити очі, підняти голову, сісти на стільчик торкаючись шиєю спинки стільчика. Повторити вправу 3-4 рази.

3. Сісти на стільчик, покласти руки на потилицю, зробити глибокий вдих, заплющити очі, стиснути міцно долоньями голову, розплющити очі, опустити руки, видихнути. Вправа виконується 2-3 рази.

Комплекс № 9

Вправи виконуються в положенні стоячи.

1. Подивитися вдалечінь перед собою (можна у вікно) 2-3 секунди, потом перевести свій погляд на палець витягнутої вперед правої руки. Затримати погляд 3-5 секунд. Опустити руку. Повторити вправу 8-10 разів (сприяє поліпшенню зору для роботи на близький відстані);

2. Дивитися обома очима на палець витягнутої вперед руки протягом 3-5 секунд. Прикрити ліве око і дивитись правим оком 3-5 секунд. Повторити 3-5 разів, прикриваючи по черзі то ліве, то праве око (поліпшує гостроту зору);

3. Витягнути вперед напівзігнуту праву руку, в якій всі пальці зібрані в кулак, а вказівний піднятий вгору. Повільно рухати рукою справа наліво і зліва направо та стежити очима за вказівним пальцем. Повторити 8-10 разів (вправа зміцнює м'язи очей).

Комплекс № 10

Вправи виконуються в положенні стоячи.

1. Подивитися вдалечінь перед собою (можна у вікно) 2-3 секунди, потом перевести свій погляд на палець витягнутої вперед правої руки. Затримати погляд 3-5 секунд. Опустити руку. Повторити вправу 8-10 разів (сприяє поліпшенню зору для роботи на близький відстані);

2. Дивитися обома очима на палець витягнутої вперед правої руки протягом 3-5 секунд. Прикрити ліве око і дивитись правим оком 3-5 секунд. Повторити 3-5 разів, прикриваючи по черзі то ліве, то праве око;

3. Руки в сторони – на ширину плечей. Подивитися у правий верхній кут кімнати, потом на кінчики пальців лівої руки. Подивитися у

лівий верхній кут кімнати та на кінчики пальців правої руки. Повторити 2-3 рази (розвиває складні координаційні рухи очей).

Комплекс № 11

Вправи виконуються в положенні стоячи.

1. Подивитися вдалечінь перед собою (можна у вікно) 2-3 секунди, потом перевести свій погляд на палець витягнутої вперед правої руки. Затримати погляд 3-5 секунд. Опустити руку. Повторити вправу 8-10 разів;

2. Дивитися обома очима на палець витягнутої вперед руки протягом 3-5 секунд. Прикрити ліве око і дивитись правим оком 3-5 секунд. Повторити 3-5 разів, прикриваючи по черзі то ліве, то праве око;

3. Дивитися перед собою 2-3 секунди, потім на 3-4 секунди опустити очі. Повторити вправу 5-8 разів.

Комплекс № 12

Вправи виконуються в положенні стоячи.

1. Подивитися вдалечінь перед собою (можна у вікно) 2-3 секунди, потом перевести свій погляд на палець витягнутої вперед правої руки. Затримати погляд 3-5 секунд. Опустити руку. Повторити вправу 8-10 разів;

2. Витягнути вперед напівзігнуту праву руку, в якій всі пальці зібрані в кулак, а вказівний піднятий вгору. Повільно рухати рукою справа наліво і зліва направо та стежити очима за вказівним пальцем. Повторити 8-10 разів;

3. Підняти вгору зігнуту в лікті праву руку. Повільно рухати руку вгору-вниз, стежачи за нею очима. Повторити вправу 8-10 разів.

Комплекс № 13

Вправи виконуються в положенні стоячи.

1. Витягнути вперед напівзігнуту праву руку, в якій всі пальці зібрані в кулак, а вказівний піднятий вгору. Повільно рухати рукою

справа наліво і зліва направо та стежити очима за вказівним пальцем. Повторити 8-10 разів;

2. Підняти вгору зігнуто в лікті праву руку. Повільно рухати руку вгору-вниз, стежачи за нею очима. Повторити вправу 8-10 разів;

3. Підвести очі вгору, опустити вниз, подивитися вліво-вправо. Повторити 4-6 разів (вправа розвиває координацію складних рухів).

Комплекс № 14

Вправи виконуються в положенні стоячи.

1. Дивитися обома очима на палець витягнутої вперед правої руки протягом 3-5 секунд. Прикрити ліве око і дивитись правим оком 3-5 секунд. Повторити 3-5 разів, прикриваючи по черзі то ліве, то праве око;

2. Витягнути вперед напівзігнуту праву руку, в якій всі пальці зібрані в кулак, а вказівний піднятий вгору. Повільно рухати рукою справа наліво і зліва направо та стежити очима за вказівним пальцем. Повторити 8-10 разів;

3. Ноги злегка розставити. Подивитися на носок лівої ноги, перевести погляд у правий верхній кут кімнати. Подивитися на носок правої ноги, перевести погляд у лівий верхній кут кімнати. Повторити вправу 2-4 рази (сприяє поліпшенню координації рухів).

Примітка:

У роботі з дітьми важливо комплекс вправ виконувати граючись. Наприклад, виконуючи комплекс № 13, можна грати в гру «Зайченятко і лисичка».

Вихователь розповідає дітям, що зайченятко загубилось в лісі (або вийшло без маминого дозволу) і шукає маму. Це вправа 1 - вихователь з дітьми витягують вперед напівзігнуту праву руку долонею до себе. Вказівний і середній пальці підняті (вушка зайченяти), а решта загнуті. Повільно рухати рукою справа наліво і зліва направо та стежити очима за вказівним пальцем (зайченя шукає маму).

Шукаючи свою домівку, зайчєня помітило, що за ним слїдкує лисичка й гайда тїкати, плутати слїди: вгору-вниз, вгору-вниз. Це вправа 2 - вихователь з дїтьми пїднїмають вгору зїгнуту в лїкті праву руку. Повільно рухати руку вгору-вниз (зайчєня плутає слїди), а лисичка стежить за ним очима. Повторити вправу 8-10 разів;

Нарештї зайчєня втекло, заховалося й виглядає чи не видно лисички. Пїдвести очї вгору, опустити вниз, подивитися влїво-вправо. Повторити 4-6 разів.

ДОДАТОК К

Пам'ятка для педагога по роботі з комп'ютером

1. Перед роботою перевірте робочі місця для дітей і педагога (чи не пошкоджені з'єднувальні дроти, чи міцні столи і стільчики...);
2. Перевірте розміщення складових частин комп'ютера на робочих місцях;
3. Профілактичні та ремонтні роботи пристроїв виконуйте лише після їх знеструмлення;
4. Регулярно протирайте клавіатури, мишки, монітори м'якою тканиною або спеціальними серветками;
5. Стежте за дотриманням дітьми правил техніки безпеки;
6. Слідкуйте за поставою дітей під час роботи за комп'ютером та щоб сиділи подалі від екрана;
7. Стежте за дотриманням санітарно-гігієнічних вимог (провітрювання приміщень, вологе прибирання, освітлення приміщення і монітора,).

Дотримуйтеся вимог щодо тривалості заняття з дітьми.

ДОДАТОК Л

Комп'ютер та здоров'я дитини (Консультація для батьків і педагогів)

Сьогодні за комп'ютером сидять малята!

Якщо це відбувається в дитячому садку, то тривалий час сидіти за комп'ютером їм не дадуть. Але удома вони практично безконтрольні. У результаті малюк до вечора збуджений, знервований, некерований. І коли він нарешті засинає, то спить погано: без кінця пробуджується, будить батьків. Велике ж буває їх здивування, коли вони дізнаються, що винуватець всього – улюблений комп'ютер!

Батьків більш за все турбують різного роду **випромінювання від комп'ютера**. Виміри рентгенівського випромінювання показали, що воно знаходиться на рівні фону землі. Електромагнітні випромінювання від комп'ютера хорошої якості також відповідають нормативам.

Проте з бічних і задніх стінок комп'ютера низької якості рівень низькочастотних електромагнітних випромінювань може бути підвищений.

У приміщенні з працюючим комп'ютером, крім того, **змінюються фізичні характеристики повітря**: температура може підвищуватися до 26-27 градусів, відносна вологість – знижуватися до 40-60%, а вміст двоокису вуглецю – збільшуватися. Поряд з цим повітря іонізується, число позитивних (важких) іонів збільшується, а це незадовільно впливає на працездатність. Іони, осідаючи на порошинках повітря, потрапляють і в дихальні шляхи. Деякі люди, у тому числі діти, особливо чутливі і хворобливо реагують на ці зміни повітря. У них дере в горлі, з'являється покашлювання внаслідок підвищеної сухості слизових оболонок.

Правила безпеки

1. Комп'ютер слід розташувати в кутку або задньою поверхнею до стіни.

2. У приміщенні, де використовується комп'ютер, необхідне щоденне вологе прибирання. Тому підлогу в ньому не треба закривати килимом або килимовим покриттям.

3. До і після роботи на комп'ютері слід протирати екран злегка зволоженою чистою ганчіркою або губкою.

4. Не забувайте частіше провітрювати кімнату, а акваріум або інші ємкості з водою збільшують вологість повітря.

Але і це ще не все :

Є ряд інших негативних чинників, про вплив яких ми замислюємося набагато рідше. І дарма. Адже що є дитина 5-6 років? Це організм, що бурхливо розвивається. Зокрема продовжує розвиватися кісткова система, кисть руки ще знаходиться у стадії розвитку. Інтенсивні перетворення зазнає така важлива для навчання функція – довільна увага, формується нормальна зорова рефракція очей. Система акомодатії ока дитини вже готова до зорового навантаження, але різке її наростання небезпечне. Ось чому будь-яка робота для дошкільників, у тому числі і тривалість їх спілкування з комп'ютером, строго нормується.

У ході спілкування з комп'ютером дитині доводиться вирішувати просторові і логічні завдання, що поступово ускладнюються. Для цього необхідно мати досить розвинене абстрактне мислення, здатність порівнювати, зіставляти, аналізувати, за короткий час проявити всі свої знання, уміння, навички. А це вимагає значної розумової і зорової напруги, оскільки на досить близькій відстані доводиться розглядати на екрані дрібні букви, малюнки, цифри, штрихи. Періодично переводячи погляд з екрану на клавіатуру, дитина постійно перебудовує систему акомодатії ока. Це викликає напругу очних м'язів, яка посилюється світловою пульсацією екрану. Таким чином, навантаження на очі при спілкуванні з комп'ютером істотно відрізняється від навантаження при інших видах зорової роботи – читання, наприклад, або перегляду

телепередачі. Додамо сюди і сидячу позу, яка збільшує статистичне навантаження і знижує і рухову активність сучасної дитини, і без того низьку.

Нервово-емоційна напруга

Ще один важливий чинник – нервово-емоційна напруга. Не секрет, що спілкування з комп'ютером, особливо з ігровими програмами, супроводжується сильною нервовою напругою, оскільки вимагає у відповідь швидкої реакції. Короткочасна концентрація нервових процесів викликає у дитини явне стомлення. Працюючи за комп'ютером, малюк переживає своєрідний емоційний стрес.

Попередити перевтому можна, якщо обмежити тривалість роботи дитини за комп'ютером, проводити **гімнастику для очей** (офтальмотренаж), правильно улаштувати робоче місце, використовувати лише якісні програми, відповідні віку дитини. Це дуже важливо хоч би тому, що занепокоєння, неуважність, втома починають виявлятися вже на 14-й хвилині роботи дитини на комп'ютері, а після 20 хвилин – у 25% дітей були зафіксовані неприємні явища з боку центральної нервової системи та боку зорового апарату.

Уявіть тепер, що відбувається або може статися з дитиною, яка годинами безконтрольно просиджує за комп'ютером. Діти короткозорих (середнього або сильного ступеню) батьків незадовільно реагують вже через 10 хвилин. Без шкоди для здоров'я дитина може безперервно працювати за комп'ютером всього 15 хвилин, а діти короткозорих батьків – лише 10 хвилин.

Можливо, когось з батьків шокують наші **рекомендації** – адже для багатьох із них це сильно міняє сталі домашні правила.

Але ми шокуємо їх ще більше – 15 хвилин не щодня, а лише три рази на тиждень, через день! Такі дані досліджень. Напевно відомо, що сьогодні в будинках, де батьки не особливо обізнані, діти просиджують за екраном не 15 хвилин три рази в тиждень, а щодня – і багато годин!

Надмірне спілкування з комп'ютером може не лише погіршити зір дитини, але і негативно позначитися на його **психічному здоров'ї**. Деколи комп'ютерні ігри створюють ілюзію спілкування і не приводять до формування навиків справжнього спілкування. Особливо це небезпечно для сором'язливих дітей. Комп'ютер дає гравцю змогу перенестися в інший світ, більш світлий і дружній. Світ простіший і зрозуміліший за справжній. У той самий час малюк все більше відкидає реальний мир, де йому загрожують негативні оцінки і необхідність щось міняти в собі. Такий відхід до штучної реальності може сформувати у дитини подібність психологічної залежності від комп'ютера.

Ефективний профілактичний засіб – зорова гімнастика.

Її проводять двічі: через 7-8 хвилин від початку роботи дитини на комп'ютері і після її закінчення. Тривалість гімнастики – біля однієї хвилини, вона проста і доступна кожному. Наприклад, сидячи за комп'ютером, дитина піднімає очі догори і, представивши метелика, що летить там, стежить за його польотом з одного кута кімнати в іншій, не повертаючи при цьому голови – рухатися повинні лише очі!

Є, звичайно, й інші **нехитрі правила**. Навчіть їх свою дитину на вибір. Хай виконує їх самостійно. Користь від цього буде не мала.

1. На рахунок 1-4 закрити очі, не напружуючи очні м'язи, на рахунок 1-6 широко розкрити очі і поглянути удалину. Повторити 4-5 разів.

2. Поглянути на кінчик носа на рахунок 1-4, а потім перевести погляд удалину на рахунок 1-6. Повторити 4-5 разів.

3. Не повертаючи голови, повільно робити кругові рухи очима вверх-вправо-вниз-вліво і у зворотний бік: вверх-вліво-вниз-вправо. Потім поглянути удалину на рахунок 1-6. Повторити 4-5 разів.

4. Тримавши голову непорушно, перевести погляд, зафіксувавши його, на рахунок 1-4 вгору, на рахунок 1-6 прямо; потім аналогічно вниз-

прямо, вправо-прямо, вліво-прямо. Виконати рух по діагоналі в одну та іншу сторони, переводячи очі прямо на рахунок 1-6. Повторити 3-4 рази.

5. Не повертаючи голови, закритими очима "поглянути" направо на рахунок 1-4 і прямо на рахунок 1-6. Підняти очі вгору на рахунок 1-4, опустити вниз на рахунок 1-4 і перевести погляд прямо на рахунок 1-6. Повторити 4-5 разів.

6. Поглянути на вказівний палець, віддалений від очей на відстані 25-30 см, і на рахунок 1-4 наблизити його до кінчика носа, потім перевести погляд удалину на рахунок 1-6. Повторити 4-5 разів.

Крім усього, важливо знати, як правильно організувати робоче місце. Зробити це не важко, а збереженню здоров'я дитини допомогти може. Так, меблі повинні відповідати її росту. Стілець має бути обов'язково зі спинкою. Сидіти дитина повинна на відстані не менш 50-70 см від комп'ютера (дедалі краще), упираючись поглядом перпендикулярно в центр екрану. Посадка пряма або злегка нахилена вперед, з невеликим нахилом голови. Щоб забезпечити стійкість посадки, дитя повинне сидіти на стільці, спираючись на 2/3 – 3/4 довжини стегна. Між корпусом тіла і краєм столу зберігається вільний простір не менше 5 см. Руки вільно лежать на столі. Ноги зігнуті в тазостегновому і колінному суглобах під прямим кутом і розташовуються під столом на відповідній підставці.

Стіл, на якому стоїть комп'ютер, слід поставити в добре освітлене місце, але так, щоб на екрані не було відблисків. Пам'ятайте, заняття на комп'ютері принесуть користь, якщо ви прислухаєтеся до наших рекомендацій і їх виконуватимете. Від цього залежить здоров'я вашого дитяти.

Лаврентьєва Г.П. – канд. псих. наук, доцент, ст. науковий співробітник
відділу лабораторних комплексів засобів навчання Інституту
інформаційних технологій і засобів навчання АПНУ

ДОДАТОК М
КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, **Жилкіна Єлизавета Олександрівна**, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

29.09.2021.
(дата)

Єлизавета ЖИЛКІНА
(ім'я, прізвище)